

V Ljubljani, 1. rožnika 1898

Štev. 11.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina II. zvezka.

	Stran
Junij Palmotić. (Spisal <i>Božidar Flegerič</i> .)	321
V kapelici. (Zložil <i>Fr. Ks. Meško</i> .)	325
Družina socialistova. (Spisal <i>Ivo Trošt</i> .) [Dalje.]	326
Iz našega kota. (Povest. — Napisal <i>Podgoričan</i> .) [Dalje.]	333
Bratska ljubezen. (Zložil <i>Anton Medved</i> .)	338
Prstan. (Spisal <i>I. Marin</i> .)	339
Pri ulnjaku. I., II., III., IV., V., VI. (Zložil <i>F. S. Finžgar</i> .)	343
Fra Angelico. (Spisal <i>prof. dr. Anton Medved</i> .) [Dalje.]	344
Nekaj domačih nazorov o vremenu. (Spisal <i>prof. dr. Simon Šubic</i> .)	349
Književnost	351
<i>Slovenska književnost</i> . Pomladni glasi. 8. zv. — <i>Hrvaška književnost</i> . Knjige „Matiče Hrvatske za l. 1897.: Hrvatske narodne pjesme. — — Spomenica petdesetгодиšnjice Hercegovačke Franjevačke Redodržave.	

Na platnicah.
Listnica uredništva.

Slike.

Junij Palmotić	321
Dubrovnik. (Rojstveno mesto Palmotićevo.)	329
Dobre glave. (Po sliki <i>L. Kaufmann-a</i> .)	337
Florencija	345
Hodnik v samostanu sv. Marka	346
Zadnja večerja (Slikal <i>Fra Angelico</i> .)	348

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. in X.
po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri upravnistvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Listnica uredništva. *Neimenovanec* iz *D*. Ni se nam sedaj primerilo prvič, da se ta ali oni bralec spotika nad povestjo, češ: opravlja ali obrekuje nas. Tako se zdi tudi Vam. No, odgovarjamo Vam, da niti tega ne razumete, kaj je povest. Kaj nam mari, kdo je neki podoben osebam te in te povesti? Ali menite res, da ste tako imenitni in po celem svetu znani? Kdo se za Vas meni! Ali naj pisatelj piše o ljudeh na luni, da Vam bo prav in ne bodete ničesar zase iztaknili? Sicer pa zdravi!

Junij Palmotić.

(Spisal *Božidar Flegerič.*)

Dné 29. vel. travna l. 1453. je vzel turški sultan Mahomed II. cesarju Konstantinu XII. Paleologu Carigrad ter je s tem zadal vshodno-rimskemu cesarstvu smrtni udarec. Po tem dogodku se je izselilo nekaj ondašnjih učenjakov v Italijo, kjer so začeli širiti znanosti in umetnosti. Iz Italije so prodrle znanosti in umetnosti v kršno Dalmacijo. Središče jim je bilo mesto Dubrovnik, jugoslovanske Atene. Dubrovnik je bil svobodno mesto, in v takem se znanosti in umetnosti povzdigujejo najlože.

Prvi dalmatinski pesnik je bil Marko Marulić (živel 1450 do 1524). Za njim se je porodilo večinoma v Dubrovniku več bolj ali manj slavni pesnikov, a med njimi so najsljabnejše zvezde na nebu pesništva jugoslovanskega I. Gundulić (1588 — 1638), Junij Palmotić (1607 do 1657) in Ignacij Gjorgjić (1675-1736).

Junij Palmotić se je porodil v Dubrovniku od starodavnega kolena, proslavljenega med dubrovniškimi boljarji, ki so tedaj jedini imeli pravico opravljati državo in uživati časti. Oče, katerega je izgubil že za malih nog, imenoval se je Jurij in je bil mož ostroumen in marljiv. Mati se mu je imenovala Uršula Gradić, ki je bila tudi iz

boljarske rodovine. Tedaj je namreč veljala v Dubrovniku postava, da so si boljarski sinovi smeli jemati žene samo iz boljarskih rodovin, ker se inace niso mogli njih otroci povspeti do višjih častij in na dostojanstvo očetovo. Toda ta postava, ki se protivi zdravemu razumu in sreči naroda, odstranila se je potlej popolnoma.

Junij Palmotić je imel že kot otrok veliko veselje do naukov, a posebej do pesništva. V njem je bila z ljubeznijo do naukov združena velika marljivost in redka vstrpljivost, a najbolj ga je na to vspodbadal njegov ujec Mihael Gradić, katerega je naš pesnik spoštoval in ljubil kakor očeta. Mihael Gradić je bil jako naobražen mož, zaradi poštenja in razumnosti so ga somoščani zelo čislali. Palmotić je bil vedno prisoten, kadar je njegov ujec svoji deci in njihovim vrstnikom z veliko zgo-

vornostjo in jasnostjo razlagal pravila zgovornosti ali jih poučeval o naravoslovju, o dolžnostih človeka in o ostalih modrih naukih. Od njega se je učil tudi nekaj iz pravoslovja, posebej pa ono, kar se je dotikalo domačih zakonov in običajev. Najbolj je pa napotoval Gradić svojega ujnika na pesništvo, s katerim si je potlej pridobil veliko

Junij Palmotić.

slavo. Pesništvo je bilo, rekel bi, pravi domači in hišni nauk Palmotićev, ker za „humaniora“ in druge znanosti je imel učitelja dva jezuita, Kamila Gorca, rojenega Senjana, in Ignacija Tudisija, moža pobožna in jako naobražena. Ta moža sta poučevala mladega Palmotića zajedno z drugimi plemiškimi sinovi v latinski književnosti. V tej je došel skoro do dovršenosti, o čemer pričajo mnogi njegovi pesmotvori razne vsebine. Ti pesmotvori Palmotićevi so po sodbi raznih zvedencev gledé na pravilnost, uglajenost jezika in vzvišenost mislij zeló podobni starim pesnikom latinskim. Ker je pa Palmotić uvidel, da so se s pesništvom latinskim pečali najslavnejši možje starega in novega veka, zaradi tega je mislil, da je silno nehvaležen trud hoteti se kosati s temi možmi, zato si je izvolil domače pesništvo, da poskusi v njem svoje moči in pokaže bogastvo svojega duha. Na to ga je tudi vspodbodla slava njegovega sorodnika Ivana Gundulića, kateri si je s svojimi spisi v narodnem jeziku, z urejevanjem narodnega gledališča, posebej pa z neumrlim opevanjem slavnih del Vladislava, kraljeviča poljskega, v turškem boju proti Osmanu pridobil slavo, ki se je razširjala po vsej Dalmaciji.

V Dubrovniku je bila stara navada, da se je družil vsak z ljudmi svojega stana in svoje dobe, in tako so se delili že od detinstva v razne sloje, kateri so se imenovali „društva“. Ta društva so se držala stanovitnih pravil, izbirala so si poglavarstva na leto ali na mesec dnij, dajala so nagrade vrlim možem in kaznovala upornike, skratka: imela so popolnoma obliko dobro urejene države; sicer pa niso imela nič preresnega ali preostrega značaja. Gledalo se je na to, da bi se življenje uredilo ugodno in veselo, prirejale so se poštene veselice in znanstvene zabave. Med glavno razveseljevanje takih društev je spadalo gledališče z različnimi igrami, posebej še s takimi, kakoršne so bile po Italiji navadne v pustnem času. To je bilo za pesnike lepa prilika in vspodbuda, zakaj društva so tekmovala med seboj, da bi priredila čim dalje lepše igre. Vsako dru-

štvo je hotelo predstavljati nove igre, katerih še nikdo ni videl; vendar ni nikoli manjkalo pisateljev za to stroko. Največjo slavo si je v tej stroki pridobil Palmotić. Čudovito hitro je zlagal vrstice; navadno ni potreboval več časa za zlaganje kake igre, nego je trebalo osebam, katere so jo predstavljale, za učenje. Le redkokdaj je dal igralcem igro napisano, temveč kakor je igro zložil v glavi, tako je vsaki osebi narekal iz glave, kar je imela predstavljati. Seveda je poprej mnogo razmišljal o predmetu; kako bi se moral razrediti je rad v tem obziru popraševal tudi za svet svojega ujca in druge naobražence, posebej Ivana Serafinića Bunića, veččega moža. Mnoge igre, katere je bil tako zložil, prepisali so njegovi prijatelji točno ter jih potlej dali tudi v tisek. Tukaj navedem nekatere po imenu: *Enea*, v petih činih, kaže, kako je šel Enea k svojemu očetu Anchizu, po načinu Vergilija¹⁾; *Atalanta* kaže, kako jo (A.) je Hipomen z zlatimi jabelki prehitel. *Ahil*, tragi-komedija v petih činih, kaže, kako je Odisej Ahila pri Nikomedu spoznal izmed devic. *Edip*, krvolok iz Sofokla²⁾, *Helena*, tragi-komedija v treh činih, kjer se opisuje rop Helene. Gradivo za to igro je vzel iz drugega Ovidijevega³⁾ lista, ki ga je tako umno upotrebil, da je malone vse pesnikove izreke dejal prevedene v usta predstavjalcev. Tako je vzel Ariodanto iz petega speva „Orlanda“⁴⁾ besnečega, in Rinalda

¹⁾ Publij Vergilij Maro, slavni latinski pesnik, rojen l. 70. pri Mantovi, umrl l. 19. pr. Kr. v mestu Brundusij. Pisal je „Aeneis“ (v dvanajstih spevih), „Georgica“ (poučna pesem o poljedeljstvu) in „Eclogae“ (10 pastirskih pesmij).

²⁾ Sofokles, največji grški tragik, rojen l. 497. pr. Kr. na Kolonu pri Atenah; umrl leta 406. Spisal je 106 žaloiger, od katerih je ostalo samo sedem.

³⁾ Publij Ovidij Naso, rimski pesnik, rojen dné 20. sušca leta 43. pr. Kr. v mestu Sulmo, živel je do 7. leta po Kr. v Rimu, od koder ga je pregnal cesar Avgust v mesto Tomi pri Črnem morju, kjer je l. 17. umrl. Ovidij je bil najizvirnejši in najplodnejši vseh rimskih pesnikov.

⁴⁾ „Orlando furioso“ je epična pesem v 46 spevih, katero je zložil Ljudevit Ariosto, rojen dné

iz 16. speva Torkvata Tassa.¹⁾ V uporabi Ariodanta je pokazal zajedno svoje rodoljubje, ker je postavil pozorišče mesto Škotske v Bosno, a mesto Ariodanta, kot moža vstrajnega in smelega, je postavil mladeniča, rojenega iz slavne dubrovniške rodovine, da tem načinom vspodbode someščane svoje na slavna dela. Najbolj je pokazal ljubezen do domovine svoje v drami, imenovani Pavlimir, v kateri je popisal postanek Dubrovnika; istotako je hotel v svoji drami Captislava postaviti spominik razdrtemu Epidavru, očetu Dubrovnika. Captat se namreč imenuje neko mesto ne daleč od Dubrovnika, kjer so razvaline Epidavra. Svevijo, tragedijo, katero je v latinskem jeziku zložil Aleksander Donat v Rimu, prevel je v hrvaščino tako, kakor je bil prevel njegov stric tragedijo „Crispo“ od Bernardina Stefone.²⁾

8. kimovca l. 1474. v mestu Reggio, živel je na dvoru kardinala Hipolita Estijanskega, od l. 1503. pri njegovem bratu Alfonzu I. v Ferrari, kjer je umrl dné 6. rožnika 1533. Pisal je tudi komedije, satire, sonete in latinske pesmi.

¹⁾ Torkvato Tasso, sin Bernarda Tassa (1493—1569), slavni italijanski pesnik, rojen dné 14. sušca leta 1544. v Sorrentu, proslavil se je že v sedemnajstem letu s pesmijo „Rinaldo“, živel je od l. 1565. na dvoru vojvode Alfonza v Ferrari, katerega sestri Lukrecija in Leonora sta mu skazovali posebno milost, in zbok tega je zlagal Leonori pesmi zaljubljene vsebine. Vojvoda, misleč, da se mu blodi, dal ga je zapreti v bolnišnico sv. Ane, kjer je prebil od leta 1579.—1586. Potem je vstopil v službo vojvode V. Gonzage v Mantovi. Po njegovi smrti je živel sedaj tu, sedaj tam v vednem nemiru; umrl je dné 25. mal. travna l. 1595. v samostanu San Onofrio v Rimu. Glavno njegovo delo je „Gerusalemme liberata“ (Osvobojeni Jeruzalem), potem „L'Aminta“ in več liričnih pesmij.

²⁾ Razven (po Gradiću) navedenih del je spisal Palmotić še „Danico“, tragi-komedijo, katero so igrali mladeniči društva „Orlov“ dné 25. prosinca l. 1644., „Atcino“, ki se je igrala l. 1647.; „ode, epigrame in pesmi“ v velikem številu. Društvo „Otiosorum“ je igralo dné 22. svečana leta 1637. tudi Pavlimira; a Captislava je ugledala beli dan l. 1652. V novejšem času izšle so neke njegove pesmi v II. zvezku „Dubrovnika“, ki ga je izdajal pesnik Matija Ban. Navedemo tukaj: „Sv. Katarino iz Siene“ in „Glas“. Poznana je tudi v latinskem jeziku spisana „Panegyris“ in latinska oda v slavo jezuita Ivana Bar-

Včasih je Palmotić svoje pero zaostril tudi za satiro, sicer redko in to samo tedaj, kadar je imel za to poseben povod; mislil je namreč, da je najslavnejši posel pisatelj, ako vnema občinstvo za krepostna dela. Največ se je pečal Palmotić z dramo in takimi pesmimi, katere v veselih sestankih pojó moški in ženske, ne samo v Dubrovniku, nego po vsej Dalmaciji in pri drugih sosednih Slovanih. Oni pojó te pesmi na prosti in jednostavni način tako, da jim morajo vsi prisotniki, kateri imajo za petje glas in sluh, pomagati peti. Ta njihov način petja, pri katerem tudi zaplešejo, ni sedaj znan nikjer več. Da je ta običaj živel pri starih Etruskih, vidi se iz Ivana Boccaccia¹⁾, ki je opisal selsko življenje Etruskov. Tukaj nahajamo kolovoje in drugo družbo, katera se giblje za kolovojem ter poje za njim v

giocchi-a, katero je tiskal v Jakinu Marka Salvioni l. 1635.

¹⁾ Iv. Boccaccio, glasoviti italijanski pesnik in jezikoslovec, porodil se je l. 1313. v Parizu, bil je sin nekega trgovca iz Florencije in izpočetka sam trgovec. Leta 1348. se je posvetil povsem znanostim in pesništvu, prepotoval je malone vso Italijo, mudil se dalj časa v Napolju, kjer si je pridobil milost kraljice Ivane in princese Marije, nezakonske hčere kralja Roberta, (katero slavi pesnik z imenom Fiammeta), bil je učenec in prijatelj Petrarčin; leta 1373. je dobil učiteljsko mesto v Florenciji, kjer je razlagal Danteja. Umrl je dné 21. grudna leta 1375. na svojem posestvu Certaldo. Bil je svojega časa najbolj čislán učenjak; utemeljil je klasično italijansko prozo. Njegovo glavno delo je: „Decamerone“, zbirka stotine pripovedek, polnih življenja in šale, ki so pa na mnogih mestih jako umazane. Razven tega je pisal: „Amorosa visione“, pesem v tercinah, „Te-seido“ v oktavah; nadalje roman: „Filicopo ovvero amorosa fatica“, strastno, toda visoko pesniško ljubezensko tožbo: „Amorosa Fiammeta“, „Nimfale d'Ameto“ (v prozi in verzih), „Il Filostrato“, „Il Corbaccio“ (zabavljica ženskam) itd. Pisal je tudi o Danteju in mnogo latinskih stvari v prozi in v verzih.

Dante Alighieri, najslavnejši italijanski pesnik, rojen meseca vel. travna l. 1265. v Florenciji; študiral je v Bologni in Padovi bogoslovje in modroslovje, pečal se je že za rana s pesništvom, služil je često domovini svoji vojak in opravitelj, l. 1302. je bil pregnan iz svojega rojstvenega mesta, in sicer zbok prepira „črnih“ in „belih“. Potem je živel v raznih krajih, od l. 1315. počenši v Raveni,

zlogu vesele pesmi.¹⁾ V tej stroki pesništva je bil Palmotić tako ploden, da niso pisci mogli tako hitro pisati, kakor je on hitro verze zlagal. Dohajal je na take sestanke nepripravljen ter je ondi takoj zlagal pesmi in to tako, da je on zložil drugi stih, ko je družba prejšnji stih ponovila.

Toda naš pesnik je bil prost navadnih pogreškov takih pesnikov, kateri zlagajo pesmi v preveliki naglici, a nimajo ni sposobnosti, ni volje, da to, kar so v naglici slabo zložili, potlej popravijo; Palmotić je rad priznaval sam pogreške, katere je bil naredil; rad je poslušal, kadar so ga prijatelji opominjali, ter je pogreške rad popravljaj. Največ so se take poskočnice potrebovale pri ženitovanjih. Znamenito je, da se je s to priliko ohranil običaj nekdanjega slavljenja zmag nad neprijateljem. Kakor so tedaj vojaki obsipali premaganega kralja s sramoto, tako se je tudi v Dubrovniku pri ženitovanju obrnilo vse, kar se je dalo iz življenja in navad mladega ženina njemu na šalo in smeh, a to v obliki šaljivih pesmij. Šaljivim pesmim so se družile o vsaki priliki tudi resne, n. pr. o slogi mladega oženjenega para, o dolžnosti očeta in matere, kako je treba ljubiti očeta, mater in otroke, kako brate, sestre itd. Ni možno ni povedati, kako take šaljive, a dostojno zložene pesmice, družbo zabavajo in veselé. Akoprem je ta stvar jako kočljiva in akoprem je Palmotić zložil nebrojne pesmi take vsebine, vendar se ni nikoli nikdo pritožil, da bi ga bil pesnik tem načinom pesnikovanja užalil.²⁾

kjer je dné 14. kimovca l. 1321. umrl. Dante je oče italijanskega pesništva in stvaritelj pesniškega jezika italijanskega, jeden največjih veleumov vseh časov in vseh narodov. Glavno njegovo delo je globokomiselná „Divina commedia“ v tercinah, sto spevov v treh oddelkih, velikanska vizija, katera vodi pesnika skoz pekel in vice, potem skoz razne dele nebes do spoznanja božje Trojice; nadalje je pisal pesmi, katere se tičejo njegove mladostne ljubezni do Beatrice Portinari († 1290) in mnogo drugih del, nekaj tudi v latinskem jeziku.

¹⁾ Tu se razumeva pri Jugoslovanih navadno kolo.

²⁾ Vendar je ostala neka njegova pesem proti nekemu Sorkočeviću, kateri ga je bil užalil in kateremu je vrnil v pesmi žaljenje.

S takimi pesmimi ni namerjal žaliti; bil je za to tudi prepošten, čist, zlata vreden značaj, in baš radi tega so ga spoštovali, ljubili in slavili, kar je redko pri pesnikih, vsi njegovi znanci do prerane smrti njegove.

Neštevilne so pesmi, katere je Palmotić zložil v znak zahvalnosti za prejete nenavadne darove, v slavo Bogu, Materi Božji in svetnikov: a mislil je vendar, da je vse njegovo delovanje prazno in ničevno, ako ne ostavi potomstvu dela, iz katerega bi se moglo videti, da je bil dober in veren kristijan.

Mnogo je Palmotić o tem razmišljal sam s seboj, mnogo se s prijatelji o tej stvari razgovarjal, dokler ni prišel na misel, da bi opeval rešenje sveta. Da bi se pa v tem delu ne bi predolgo mudil, vzal si je za vzgled rimske pisatelje. Ni ga mogla od tega odvrniti niti misel, da si ne bo pridobil tolike slave s prevodom latinskega dela, kolikor bi si je pridobil s svojim proizvodom, ker ni hotel z delom proslaviti sebe, temveč Boga. Zato mu ni stalo do tega, kar bo rekel svet o pisatelju, temveč do tega, kar bo rekel in kako bo sodil o delu samem. Tako je izšel iz peresa njegovega prevod latinske „Christiade“ Hieronima Vide.¹⁾ To delo latinsko je bilo Palmotiću samo za to, da se je mogel duh njegov v svobodnem svojem pesniškem poletu nečesa držati, in zaradi tega se je Vidinih šest spevov v slovanskem jeziku pomnožilo na 25 spevov, v katerih je 4321 kitic.

Ta prevod ni tako gladek, kakor je izvorno delo, toda mnogo milejši in pobožnejši. Palmotić tudi ni potreboval mnogo časa in truda za to delo, toda kadar je je trebalo pregledati in popraviti, tedaj je bil neutrudljiv, sam s seboj nezadovoljen; ni

¹⁾ Marko Hieronim Vida (1470—1566) rojen v Cremoni. Njega je nagovoril Medicejec papež Leon X. (1475—1521), naj zloži „Christiada“. To pesniško delo so v šestnajstem veku silno hvalili ter so Vido slavili kot novega Vergilija zaradi njegove lepe latinščine in gladkih šestomerov, s katerimi se je Vergilij najbolj proslavil med vsemi staroklasičnimi latinskimi pesniki. „Christiada“ je bila prevedena v več jezikov. Vida je spisal tudi lepo poetiko.

mogel dosti popravljati, s prijatelji se o predmetu pogovarjati, samo da ne bi ostalo kaj okornega, nepotrebnega in zastarelega, kar se navadno rado prikrade v prvem pesniškem poletu. Pri tem poslu je pokazal razven velikega duha svojega tudi velik spomin, ker ni samo končanega in popravljenega dela vedel od besede do besede, temveč je je znal na pamet, kakor je bilo zloženo prvokrat, pa tudi razne izpremembe, kakor jih je naredil drugo za drugo. Tudi gledé na druge svoje pesniške proizvode je pokazal isti spomin, ker je vedel vse, ako jih tudi ni imel napisanih; toda z druge strani je bil ta njegov velikanski spomin vzrok, da so po smrti njegovi propali za večno vsi njegovi proizvodi, katerih ni bil zapisal. Mnogo truda je obrnil na to, da bi bila Kristiada zložena v glatkem jeziku, brez tujih besedij. Ker je pa uvidel, da se slovanski jezik zaradi velikega prostora, kateri ima na zemlji, deli na več narečij, ni v svoji Kristiadi rabil narečja dubrovskega, katero je napolnjeno s tujimi besedami in izrazi, in

sicer zato, ker so Dubrovčani, trgujoč z mnogimi, posebno italijanskimi ljudstvi, prenesli mnogo od njih v svoje narečje. Zaradi tega je rabil sosedno bosansko narečje, ker se Bošnjaki odlikujejo istotako z lepoto svojega jezika, kakor z lepoto in krepkostjo svojega telesa.

Pečaje se z nauki in pesništvom je živel Palmotić do leta 1657. ter je imel stoprav 50 let, ko je moral zapustiti svet. Umrl je dné 4. malega srpana ter je pokopan v cerkvi sv. Dinka v Dubrovniku. Pesnik je živel vedno mirno brez znatne nesreče. Jedina nesreča, katera ga je dohitela, je bila smrt dragih njegovih sorodnikov: vzela mu je zgodaj očeta, pograbila mu je v cvetu mladosti njegovega na duhu in telesu od narave bogato nadarjenega brata Ivana, katerega je strastno ljubil, in dve omoženi sestri.

Palmotić je bil majhne postave, belega in zeló lepega obraza; vsa njegova vnanost je kazala, da ga je nakitila narava z nenavadnimi dušnimi darovi.

V kapelici.

Polglasno ljudstvo moli litanije . . .
Med svečami monštranca se leskeče,
Ob nji oblak duhteč se dima vije;
Čez svetce zlate lučic soj trepeče,
Čez angele, device nežne lije —
V sladkost pobožnosti se ljud zagrinja,
Odpira se nebo mu, svet izginja.

Pokleknil sem v oddaljen kot dremoten —
Obtežen grešnik z grehov težko pezo —
In šepetal molitve sem samotni,
Proseč Marijo, naj odvrne jezo,
Ki sem zaslužil jo za greh sramoten:
Bogu sem se za vekov vek posvetil,
A v srcu do sveta ljubav sem netil! . . .

Dremota mistična po cerkvi pluje,
Drhti zvok zvona s stolpa trepetaje.
K oltarju, k Materi roke dviguje
Vse ljudstvo, tiho v zboru šepetaje,
In tu in tam polglasen vzdih se čuje —
I jaz k Devici z množico vzdihujem,
Mladosti svoje grehe oplakujem:

Usliši prošnje moje, Najmilejša,
Upri pogled na me svoj dobrotljivi,
Krepčaj me v žitja borbah, Najčistejša,
Moči mi bodi vir neusahljivi!
Ne pehni me od sebe! Najkrasnejša —
Glej, tu pred Tabo v prah se skrušen grudim,
Srce Ti svoje, žitje v dar Ti nudim . . .

Fr. Ks. Meško.

Družina socijalistova.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

VI.

Julij Železnik je takoj po Idinem odhodu iz slavnostne dvorane stopil k svetilnici na hodniku ter prečital majhen, gosto pisan, dišeč listek; prečital ga je pozneje še večkrat, zakaj bil mu je ključ k njenemu srcu:

Ljuba Idka!

Zakaj mi tako dolgo nič ne pišeš? Vem, da imaš mnogo čestilcev, še več nego v Ljubljani, toda več kakor medve s Fricko tukaj v nemškem Gradcu jih gotovo nimaš. Pomisli: teta ima velik hôtel, midve pa v njem prvo besedo. Tu se shaja moški cvet: častniki — pa kakšni! — nižje od stotnika ne pogledava nikogar —, visoki uradniki, sami — (lepi) — sem hotela napisati — mladi kot noč dolgočasni plemiči, ponosni, sila ponosni bogatini, zasebniki in stari penzionisti, katerih že ne štejem več. Tu je blaga na izbero. O, da bi bila Ti z nama! Nekdanja deteljica — tukaj bi šele rastla! Pridi naju torej obiskat, srček, in zopet boš kraljevala in zmagovala. Pridi! Poljublja Te

Tvoja

Sidonija.

Mladi trgovec je začel pridno varčevati, pridno tirjati nastale dolgove in pridno dražiti svoje blago. Neki večer se je sprl z respicijentom in poslej redno prihajal po znamke in druge pošne potrebščine k Idi. Kdor bi sodil take potrebščine po gostih pohodih, moral bi priznati, da Železnik dopisuje z židovskimi tvrdkami vse ogerske dežele. Pa ni bilo tako hudo.

Ogibal se je sicer poštarja, a bal se ga ni, ker je že imel pripravljeno orožje, ko bi

mu kaj hotel, češ: iz urada me je zapodil. Nekoč sta se pa vendar zjedla do dobra, ker mu je Belec zopet očital kramarstvo, a Železnik mu je ponudil že večjo brezdelnost, trgovec zopet dolgove in otroke, poštar pa nepoštene namene z Ido, trdeč zmagovito:

„Bomo videli, kdo misli bolj pošteno: bode-li moja ali tvoja—e!“

„Da, radoveden sem.“

„Pa v moji hiši ne boš prodajal te lastnosti!“

„Tu je c. kr. pošta.“

„Pa ni občinski trg za zijala.“

Železnik se zastran tega še ni umaknil kakor premaganec, odšel pa je vendar, ker mu je tako pokimala — ona. Ali vsled tega spora ali radi česa drugega — nekoliko je vendar opustil običajno pot; poštarja so obiskavali poslej še sitnejši gostje: domači župnik kot tirjalec cerkvenih dolgov in obrestij s tem odlokom: „Ido iz hiše ali plačaj!“ in pa svak Plohač z izbero: „Ide ne boš vzela ali pa ti prodam streho nad glavo; jaz sem varih obeh deklic, in tvoja pokojna žena mi je bila sestra, veš!“

Belec se je zvijal, obetal in odlašal, dal pa ni nič in tudi ukrenil ni nič.

Minula je že druga velika noč, kar je Idi podaril zaročni prstan ter ji ponudil zakon, in Ida je bila po imenu še ekspeditrica v hiši, v resnici je pa tudi ukazovala in gospodinjala kakor in kolikor je hotela. Neki večer je stopil pred Belca Plohač, pogledal neprijazno in vprašal:

„Kje imaš dekletci: Mimico in Roziko?“

„Tukaj-le v kuhinji. Kaj jima hočeš? — Mimi, Rozi? Ujec vaju kliče!“

Deklici sta stekli k ujecu.

„Sta-li poznali rajno mamo?“

„Sva, ujec.“

„Pa vesta, kdo bo poslej vajina mama?“

Molk; potem odgovori Plohač trdo:

„Ekspeditorica Ida —.“

„Oh, ujec, ne Ida, ne Ida! Ida naju tepe; ta ne bo najina mama!“ vsklikne starejša in mlajša brzo pristavi:

„Mene je sinoči vrgla po stopnicah; glejte, ujec!“ Pokazala je opraskano čelo.

Belec si je zamašil v usta konec brade in jo grizel nestrpno. Svak ga je pogledal po strani in dejal:

„Moja žena bo poslej — vajina mama. Otroka, odpravita se! Še nocoj pojmeta z menoj k nji. Recita: lahko noč, ata!“

Poslovili so se in Plohač je še priložil:

„Ti, ata, pomni, da me je minulo s teboj vse prijateljstvo in potrpljenje.“

Poštar je nekaj jecal o brezsrčni naglici, da ga hoče zadaviti, in slednjič, da ima še pošto; če ne tukaj, dobi službo tudi drugod brez njegove milosti. A Plohač je bil v tem času z deklicama že doma.

Kmalu potem mu je poslal tudi župnik nenavaden pismen pozdrav: Ido preč ali pa v dveh tednih cerkveni dolg in obresti, kakor kaže priloženi račun.

„Nič se ne boj, Idka, ne bodo naju požrli ne, samo če me imaš še kaj rada! Kar sva in kar znava, nama ne morejo vzeti, kaj ne, dušica?“

„Ne morejo ne — Tonče.“

„Torej si odslovila onega črnogledca — Železnika?“

„Sem morala; saj veš, da — —“, zardela je in ga pogledala zmedeno.

„— da bo kmalu dogospodaril; ljudje so ga zapustili —“, ji je pomagal on.

„Tudi njemu gre narobe, ne samo nama, Tonče.“

V trgu je bila govorica o Železnikovem propadu in prvi cenitvi Belčevega posestva. Zbijali so neslane dovtipe in se posmehovali tuji bedi; le redkokdo je pomislil, da je malo dimnikov v Zagorju brez tujega križa.

„Presneto mora biti v škripcih“, govoril je hlapec Jure pri „belem volu“ neki večer; „veš, Jože, tista Reza, ki služi za deklo pri Belcu — ni mi posebno pri srcu, pa ima vendar tri stotake dote in prav toliko že

prihranjenega — tista Reza mi je pravila danes zjutraj —.“

„— da te vzame z vsemi šestimi stotaki, sem slišal.“

„Mogoče, da si slišal; a meni je pravila, veš, kakšno noč so imeli sinoči pri Belcu. Veš, ona je neki pritekla doli k dekli, veš, noč je bila temna kakor sodni dan. Kmalu potem so zaprli gostilno kakor pri nas, veš, pa se je začelo loputanje vrat v prvem nadstropju in je bil jok in krik in tek po stopnicah: „Sedaj bi se me rad iznebil, pa se me ne boš! Tu me imaš; ubij me, samo strani me ne spravlaj! Kam hočem sirota? Sramota pojde za mano. Oh, jaz goljufana, oh!“ Belec je robantil, veš, kakor zna marsikdo, ko je ujet. Ona je ostala pri Rezi, veš, vso noč. — In mi je še rekla Reza davi, naj ne pravim tega nikomur, ker jo je ona prosila s solznimi očmi, naj je ne izdá za smehovanju. In, veš, Reza ne izdá nikogar, zato jo imam rad; pa upam, da boš molčal tudi ti, sicer pride v zadrego.“

„In njeni stotaki?“

„Za te bom že jaz poskrbel.“

„Aha, sam! Sedaj nismo več vsi jednaki? O delili bomo, delili! Samokrati, kaj?“

Jure se je umaknil v hlev.

Nekaj dnij pozneje se je vrnil iz Trsta Julij Železnik. Ljudje so rekli, posebno Belec se je ustil, da je šel mašit stare luknje in iskat kredita, ker mu staro zaupanje pokaže na vseh konceh. Trgovec je pogledal žalostno opustošeno prodajalnico, naročil pomočniku, naj ga ne čaka, marveč prvi kosi, potem pa šel naravnost na pošto; saj je vedel, da dobi nekoliko pred sklepom opoldanje ure Ido samo.

„O, gospod Železnik! — sedaj, ko že zapiram!“

„Nič posebnega, gospica! Par besed.“ Videl je, da je objokana in da so s solzami omočeni tudi oni listi, katere je nagloma stlačila v žep, ko je stopil bliže in razvil pred njo lepo, z baržunom prevlečeno šatuljo. Ida, dasi vajena takim priložnostim, se je danes boječe umaknila k brzojavnemu aparatu.

„Poglejte, gospica! — Prosim, Idka, to-le sem ti prinesel iz Trsta v znak svoje srčne ljubezni.“ Šel je nekoliko korakov za njo in ji položil odprto šatuljo na roke: popoln ženski nakit s premnogimi briljanti se je bliščal v njene solzne oči.

„Kaj hočem s tem? Oh, Julče! gospod Železnik, hvala, hvala! Ne morem, ne smem . . . prepozno!“

„Idka, veruj mi, da se mi zdi malo, ko bi dal vse svoje imetje zate! Saj bo itak vse moje tudi tvoje, ako mi hočeš biti družica v življenju. Zato le sprejmi je radovoljno in reci — —.“

„Naj rečem, da? Prepozno. Odkrita bom vsaj proti vam, gospod: Ida je nesrečna. Prepozno . . .“ Ponujala mu je šatuljo nazaj in se skrivaje ozirala po mamljivem blesku, dočim so se njene solze mešale z briljanti . . .

„Sem — sem — njegova — —.“

„Tako? Torej poštarjeva! . . .“ Pisano je pogledal na vse strani, potem je iztegnil roko, da bi pograbil kako stvar, Ida mu je pa potisnila šatuljo vanjo ter se previdno umaknila.

„Na, tukaj imaš torej! To so moji zadnji krvavi žulji. Ti si ugonobila mene, ugonobi še vse drugo!“ In treščil je vse skupaj ob tla, da se je razletelo na kosce.

Belec je prihitel v sobo in napravil mir s tem, da je v trenutku, spoznavši opasni položaj, zgrabil Železnika od zadaj čez roke in prsi ter ga z vso močjo tiral skozi duri na vrh stopnic, potem pa sunil navzdol. Stopil je k oknu in pozival pomoč zoper zbesnelega trgovca; Ida se je pa zaklenila v svojo sobo, naslonila se na posteljo ter močila zglavje s solzami.

Ko se je polegel krik, je poslušala, če se vrne popoldne Belec v urad, a nikogar ni bilo k njej s kosilom, nikogar v urad. Poštar je šel na lov ohlajat svojo jezo, Ida pa je šla v službo.

Še jedenkrat je pazno prečitala pismo prijateljice iz Gradca, pa zdihnila: „Oh, sedaj! — Ali ni prepozno . . . povsod prepozno? Ali se nisem ujela sama, ko sem lovila druge?“ Pisano je bilo v pismu to-le:

Lj u b a I d k a !

Naznanjam Ti, da se je naša nekdanja deteljica razdrla. Sidonija je namreč že ujela nekega starega bebca s plemenitim naslovom. Poroči se kmalu. Da ji ne bo dolg čas, preskrbela si je že nebroj starih znancev. Povem ti, Idka, da bo še meni dolgočasno pri starikavi, sitni in več kot za potrebo gluhi teti. Opravila bom imela preveč, časa veliko premalo. Pridi, pridi, dete moje! Morda se tudi Tebi posreči ujeti kakega kimavca; če bo imel robato doneče plebejsko ime, pa polno mošnjo in nič ljubosumnosti, bodeš že živela. Naša deteljica! Komaj Te že čakam

Tvoja

Fricka.

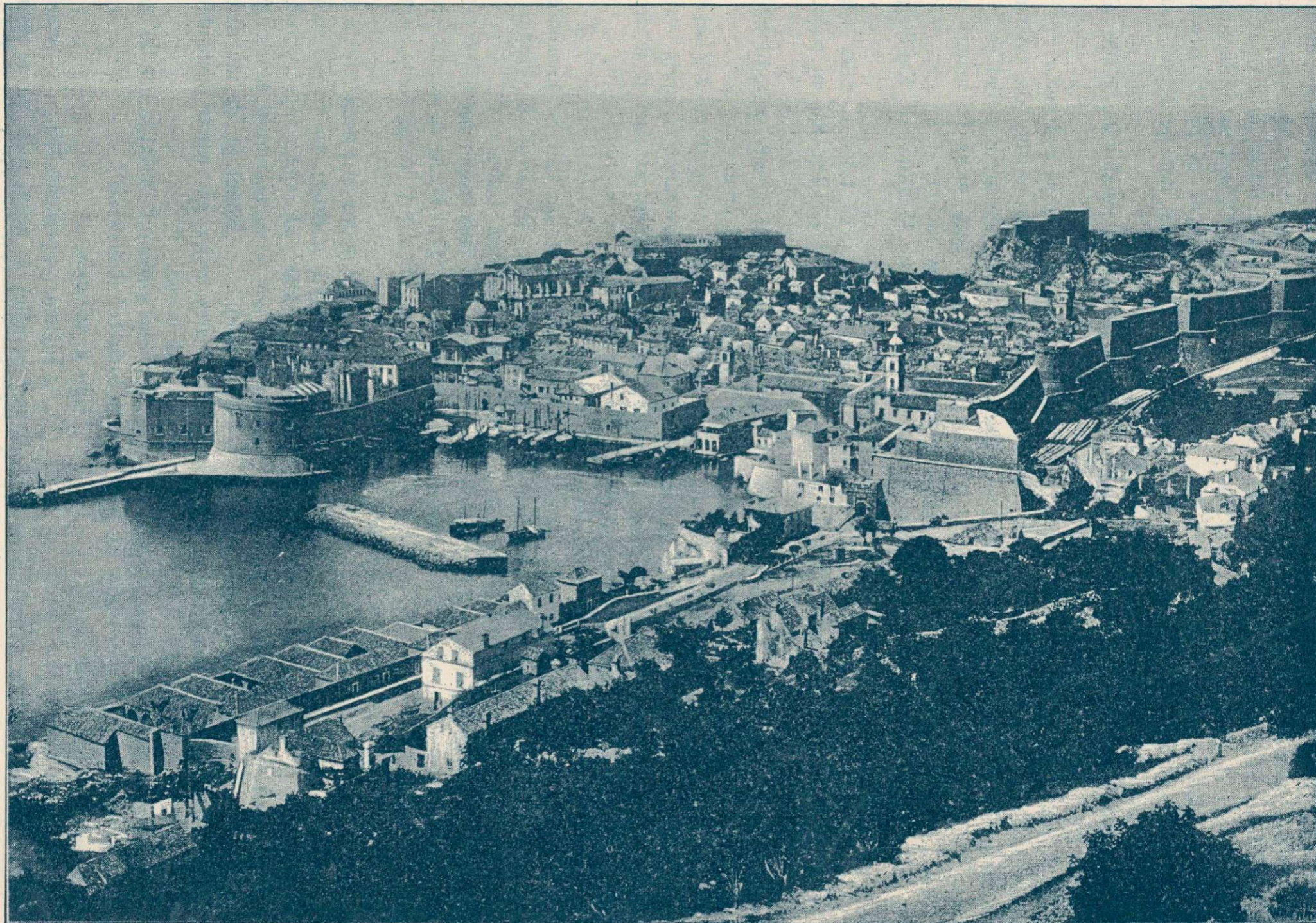
„Ti, srečna, srečna prijateljica moja! Ko bi jaz ne vedela, kaj me čaka tukaj, pridružila bi se tebi, verjemi. Sidka je sicer že v jarmu, a kaj to? Vse bi bilo naše. Pa tudi sedaj, da, še sedaj — ko bi ne bila tako nesrečna . . .“ Naslonila se je na brzojavni aparat in plakaje mislila . . .

„On me podi od sebe; seveda: mora. Ta brezsrčni svet! On ni napačen človek; pa dvomim, da bo meni kdaj zadosti dober soprog; je preveč zadolžen. No, pa nekaj vrže pošta, nekaj gostilna, nekaj zemljišče; ko bi le ti sitni upniki hoteli odnehati. A njim se ne udam, in tudi skromnosti se ne maram zastran njih učiti: gospod Belec, ti boš plesal, kakor bom piskala jaz, moj Tonče! In tisti Plohač, kateremu je denar jedini Bog, bo tudi plesal, in župnik, ki mu je desna roka — tudi.“

„Če ne nehate, bom tožila Belca jaz za tisto, kar mi je obetal, pa ne more izpolniti. A mora, mora . . .“ Dvignila je drobno pest in zapretila z vso resnobo aparatu, ki je ropotaje naznanjal — dnevni kurz državnih papirjev.

„Tako je! — In ti moja Fricka, moraš zvedeti prav kmalu moj načrt, kakšna tica sem poleg vse nesreče. Čakaj, no, Fricka!“

Zadnje besede je govorila bolj prijateljičinemu pismu kakor aparatu, ki je že umolk-

Dubrovnik. (Rojstveno mesto Palmotićevo.)

nil. Razvila je list in zopet čitala. Potem je dela na svoje mesto telegram, vzela novo pero ter jela spravljeni na dišeč rožnat papir bridko tožbo o svoji nesreči; v drugem delu je pa, porabivši prejšnjo nesrečo, razvila bojni načrt, kako užene svoje nasprotnike. Sklenila je s sto in tisoč pozdravi in poljubi ter zaokrožila s tožbo o svoji nesreči.

Najspretnjši diplomat bi bil moral priznati, da pismo ni sestavljeno brez tistega duha, ki izkuša iz preteklih dobrih in zlih spominov zidati srečnejšo bodočnost. In na to je mislila lepa Idka, odkar je začela misliti, a prej so isto mislili — drugi.

Belcu je zvečer popolnoma hladno razložila svoj načrt, in mu nedolžno gledala v oči. Poštar se je zdrznil, boje se na tihem za lastno samostojnost.

Toda vsi se niso tako ravnali po Idinem načrtu kakor Belec.

„Spravili smo njenega očeta z vso družino, spravimo tudi njo, če jo ščiti živi vrag s svojimi kremplji.“ Tako je večkrat govorila svétnikovka in hotela kar sama naznaniti vso perečo zadevo poštnemu ravnateljstvu, pa njen soprog in avskultant sta ukrenila drugače. Nekdanji zakleti sovražnici oskrbnice Line se je namreč še vedno zdelo, da se trgovec Železnik mnogo premalo stara za njeno varovanko Karlo in Karline tisočake. Dasi so ga že upniki tresli na vseh straneh, se je vendar brezupno oziral v okna poštne pisarne.

Belčev svak je odgovarjal jednolično, a odločno:

„Plačaj, ali pusti Ido, če ne, te požinem!“

Župnik, dasi v tej stvari ne zadosti strog, mu je verno pritrjeval: „Plačaj, ali pusti njo!“

A Belec se je branil in zvijal in odlašal in obema smejal v pest, dasi se mu ni go-dilo najbolje.

Bližala se je zima, ž njo pa sto potreb. Če je kdo vprašal poštarja, zakaj ne preskrbi tega ali onega, rekel je:

„Zame skrbé drugi.“

Tudi Friderik Planinec je neko popoldne pripihal z upaljeno smotko v Zagorje. Ogrnjen v nekdanjo zimsko suknjo in lahno

potrkovaje s kovano javorjevo palico po tleh si je prizadeval stopati samosvestno in ponosno, kar se mu ni prav nič prilegalo. Ljudje so stikali glave, trdeči, da se opoteka od glada in slabote. Oglasil se je kar naravnost v poštne pisarni in prosil hčerko pomoči, češ: „Ti služiš; zate je dobro; vsaj nekaj nam pomagaj!“

„Papa, jaz nimam nikakoršne plače, ali ne veste?“

„Pojdi drugam, kjer jo boš imela!“

„Oh! Papa, ali res mislite, da pojdem služiti — jaz! Čemu ste me pa šolali?“

„Da boš pomagala meni in mami, pa bratom in sestram, nicht?“

„Brrr . . . To ste le tako rekli. Kaj ljudje govore —?“

„A nam je sila, veš, Idka, — taka sila, da ne verjameš. Reci Belcu, naj mi posodi — etliche Paar —.“

„Ha! Njemu bi za potrebo posodil kdo, sicer ga jutri poženo upniki.“

„Naj te primerno plača, ali pa, veš kaj?“

„No, kaj?“ Radovedno je uprla vanj modre oči in čakala mirno, dasi ji je srcé plalo v prsah.

„Pusti ga!“

Ida se je oddahnila; bala se je namreč očetove izjave: naj te poroči in vzame s teboj še nas vse pod streho.

„Povedala mu bom, papá; ne bojte se!“

„Tako, tako, Idka! Da se le še daš pregovoriti! Veš, Idka, pri nas je slabo, sehr schlecht.“

„Vidim, papa; kako se tresete! Rada bi vam ponudila kaj gorkega, pa, pa — mi je prepovedal poštar vsako občevanje z vami.“ Tresla se je bolj od razburjenosti, kakor oče v težki suknji. — „Rekel je, da me sicer mora dati strani; jaz pa vendar ne pojdem v tisti vaš brlog . . .“

„Ker smo siromaki! A kaj je nekdanj govoril, hinavec! Jednakost!“

Ona je molčala.

„Pa pojdem, no pojdem! Ich . . .“ Stisnil je pest in hotel še nekaj reči, pa je požrl besede: Pusti ga, Idka, pridi domov. A prestrašil se je misli: ona — tako lepa, nežna,

skrbno vzgojena, pa bi z nami čakala druge službe in bi stradala . . . ne bi bila več lepa, nežna . . .

Koncem meseca mu je vendar poslala nekaj malega, pa z veliko težavo in mnogimi tožbami, kako trda ji je za denar.

Kmalu po novem letu se je pripeljal v Zagorje poštni komisar in odslovil Ido prav lepo in vljudno, a vendar energično, iz pisarne; poštarju je pa zabičal, da mu odvzame pošto, če je ne odpravi. Potem je komisar še kakor nalašč javno vprašal Plohača, kaj pravi takim razmeram občinski svet, kaj gospod župnik.

Trški župan, lastnik gostilne „pri belem volu“ je čutil svojo čast silno užaljeno. Pretil je izzivajočemu komisarju celó s tožbo, pa se je slednjič zadovoljil samo s pretnjo. Plohača in župnika pa je to vprašanje pogrelo, da sta odločno nadaljevala tožbo za svoje tirjatve.

Še tisti večer je naznanil Plohač to stvar v lepih besedah Belcu, slišala pa je tudi Ida in ga hotela ostrašiti:

„Kaj pa, če začnem jaz tožiti?“

Na tako vprašanje se denarnemu možu ni zdelo častno odgovoriti. Skomizgnil je z rameni in si mislil: Ti pa, kakor veš in znaš.

Ida, ne dobivša odgovora, se mu je pomilovalno nasmehnila in zmagovito odšumela v drugo sobo.

Belec se je sicer še vedno zvijal in umikal, pa dražba se je bližala brezozirno.

Slednjič je začel stvar motriti z resne strani, in lahkomiseln kakor vedno, kmalu ukrenil to, kar se mu je zdelo najbolje, pa bodi slednjič pravo ali nepravo. „V nekoliko tednih mi prodadó vse, kar imam, in zakaj? Vse zavoljo nje!“

Sedel je in pisal skesano pismo „mami Lini“ in milo prosil, naj pride kmalu — neki večer, ko bo primerno temno, po Idko, ki je vsled nezdravih odnošajev in tuje zavisti prav nevarno bolna. — Potem je njo nekoliko pripravil na to, kar je pisal, a povedal ji ni vsega. Mudilo se mu je drugam.

Še tisti večer je poklical ujec Plohač poštarjevi hčerki Mimico in Rozi:

„Ali hočeta nazaj k očetu? Ida pojde domov.“

„O, ne ne, ujec! Ida se še povrne, je sama rekla; tukaj je bolje.“

Ujec je nezadovoljno stisnil ustnici in šel vprašat župnika, kaj bi začela sedaj s spokorjencem.

„Moja misel bi bila, naj ostane ta nesrečna ženska v trgu dotlej, ko sama spozna, da ni za njo tukajšnji zrak; toda slednjič mi je vendar bolj všeč in tudi za moje župljane, dasi niso brez greha, je bolje, da gre čim preje. Mladina, gospod, mladina!“

„Zato upam, prečastni, da me bodete podpirali, če zahtevam, da jo mora Belec spraviti v treh dneh.“

„O, podpiral — saj pravim — rad, prav rad.“

„Hvala vam lepa! Lahko noč, prečastni!“

„Lahko noč!“

V nekoliko minutah je Belec že zvedel uspeh svojega poboljšanja: ako je ne bo več v trgu pojutrišnjem, je ustavljena dražba.

Poštar je prikimal, kaj je pa hotel!

Nocoj je pa Plohač kakor nalašč stopil v pisarno ter se nasmehnil Idi in dostavil prav očetovsko skrbno, vendar ne brez skritega veselja:

„Pa recite mu, naj vam pomaga; sedaj ste vi in vaši roditelji v največji bedi; pa zimo imamo — —. Menda veste, da morate preč —.“

Belec je grizel brado, a še rajši bi bil zgrizel svaka za takšno brezozirnost. Ido je pa ta nasvet začel vsaj od daleč prepričevati, da zmagujejo njeni in njene matere sovražniki, zmagujejo z nekdanjim sklepom, da ne bo ona nikoli Belčeva soproga.

„Gospod Plohač! Za to se pogledamo še kje drugod. Lahko noč!“

Zacepetala je z nogo, potem pa odhitela na svoje mesto, glasno zaloputnivša vrata za odhajajočim poštarjem in njegovim svakom. Belcu je bilo posebno všeč, da se je zaprla; zakaj zdelo se mu je, da bo moral nocoj dati račun tudi o svoji najnovejši predrznosti, a za to ni bil še povsem pripravljen.

Pripravil se je pa kmalu.

Dekla Reza je imela namreč naslednje jutro na studencu pripravljenih kar cel venec novic. Jure, veliki hlapec, s katerim sta bila že zares domenjena o poroki, o novo popravljeni hišici na koncu trga in o vsi prihodnji sreči, je rad verjel in tudi moral verjeti, ko mu je zadržala vsaj petintridesetkrat, da so imeli nocoj pri Belcu hudo noč kakor pravi sodni dan.

„Jure! Tako sem že sita tega boja, jej, jej, ti ne veš, ne! Danes robanti gospodar, jutri gospodična; pa pride njegov svak, pa pride kdo drugi, in verjemi, vselej je vihar v hiši . . . O, kdaj bo konec, Jure?“

„Še do velike noči boš potrpele, saj si že mnogo.“

„Pa ne lahko, Jure, verjemi, a zastran tebe — in pa krajcarji so dobri.“

„Koliko časa bo morala potrpeti pa vaša gospodična? Kaj, Reza?“

„I, menda zmerom!“ Skrivnostno je pogledala svojega izvoljenca v žareče lice in pošepetala: „Drevi pride po njo mati — sem slišala. Saj jih boš menda ti vozil.“

„Da bi je le ne bilo treba tudi nazaj!“

„O, ne boj se! Za to skrbé drugi.“

Reza je hitela s škafo na glavi domov in računala na prste, kolikokrat bo še pomedla Belčevo hišo, da postane Juretova lepša in boljša polovica.

Zvečer je res prišla, a na tihem kakor sama nesreča, v sobo k Idi mati Lina in jo molče premotrila v medli svetlobi na pol zastrte petrolejke; potem jo je jokaje objela, pritisnila na srce ter zaplakala najprej na njeni desni, potem na levi rami:

„O, moje ubogo, ubogo dete!“

In takoj sta se začeli brez šuma in ropota odpravljati na novo bivališče Planinčeve nesreče. V nekoliko minutah je bilo vse končano.

Jure je prav na lahko zasukal pred pošto konja, ponudil že itak skrbno zavritima ženskima težko volneno ogrinjalo za po nogah in odel tudi sebe. Ida je zdihovala polglasno v gorkem kožuhu, nekdanja oskrbnikova je pa nevšečno zrla po temi okrog, da li jo vidi kako nepozvano oko, in silila hlapca, naj požene.

„Lahko noč!“ je zavpila po dolensko zavijaje s hreščočim glasom v vežo, pa je prihitel Belec in že od daleč ponujal roko.

„Na svidenje, Tonče; se vrnem, veš — kma-lu, če ne preskrbiš drugod —.“

„Seveda, no, kako pa? Seveda, e —!“ je hitel poštar vesel, da gre vse tako gladko; Ida je pa komaj dušila solze, ki so ji silile v oči kot svedoki notranje neskladnosti.

„Pa samo toliko besed in samo takih imaš zame, za — svojo — I-do? Uh — mama . . .“

„No, saj ti je obljubil, ne? Jok ne pomaga. Mene zebe, Jure!“

„Lahko noč!“

Jure se je zagledal v dva mimoidoča para in zabil pognati.

„Lahko noč!“ se je oglasila svetnikovka in za njo Branik, nekoliko bolj v ozadju pa Železnik s Karlo —.

Svétnikovka je že prej vse zvedela in si sedaj mela roki v toplem mufu.

Bič je počil, Jure se je popravil na sedežu, Belec se je umaknil v gostilno. Vse se je zvršilo tako naglo, da Ida skoro ni slišala teh nevšečnih pozdravov; še tesneje se je zavila v kožuh in se pritisnila k materi in še gorkeje plakala: Belčev pozdrav ji je svedočil, da njen načrt ni uspel. Kaj poreče Fricka tam v nemškem Gradcu o njenih neuspehih?“

Sklenila ji je pisati takoj, ko pride domov.

(Dalje.)

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal Podgoričan.)

(Dalje)

II.

„Nekaj bo! Vse tako kaže!“ dejal je po tistem zmenku Štempiharja in Stoklasa oče Blisek sosedu Krajčku, sosed in zavidljivec Štempiharjeve sreče, krčmar „na Ščiti“.

„Ko bi človek le mogel nekaj naprej videti! — Kaj se godi, vidim vse, samo ne vem nič!“

Tale Štempihar, ki je nama tako na zobe prišel, — preklicani Kadunjec, ki mu je prostor dal — zopet nekaj napeljava. Skoraj sleherni dan gre h gospodu župniku — menda iz same pobožnosti, kadar je pa „darovanje“, še v cerkev ne gre; Stoklas se izprehaja od Štempiharja k župniku in nazaj, in naš mladi učitelj Ribnikar, ali kako se že piše, pa prenaša neka pisanja okoli Štempiharja; da bi ga le glava ne bolela vsled te tovarišije! Nekaj bo, kar bo, samo ne vem kaj!? O, ko bi vsaj še to mogel vedeti!“

„Te zelo skrbi!“

„Kajpada! — Veš, oni dan sta gospod župnik in Stoklas hodila tam-le za sečjo. Mikalo me je stopiti za seč, pa me je bilo sram, ako bi me bil kdo dobil, da poslušam. Rajši sem šel na izbo in gledal iz gornjih lin, kaj delata ona dva. Gospod župnik so stali s prekrižanima rokama od zadaj sredi njive, Stoklas je pa meril po dolgem in širokem korakaje. Stegoval je in napenjal korake, da je kar jerhovina pokala po stegnih in je mož stokal od truda. Zdelo se mi je, kakor bi se trudil prav malo nameriti, kakor bi ta svet kupoval Stoklas.“

„Pa kaj mu bo?“

„Ne vem, kaj misli! . . . Ko se je pa čez nekaj ur vračal, šel je mimo Štempiharja, ki ga je pričakoval na pragu. Že od daleč je kimal Stoklas, in Štempiharju se je vsled tega kar veselje razlivalo po obrazu, kar je

mene tako veselilo, da me je krč lomil po črevesih!“

„Morda pa kupuje ledino ta Štempihar. Od Kadunjca je že večkrat moledoval kaj prostora in ponujal denar, toda Kadunjec ne odneha in ne odstopi; dobro sva ga podkurila“, omeni Krajček.

„He, he, ne bo nič, nič! Kadunjec ne dá prostora, ta ledina se pa tudi ne dobi. To je cerkveni svet! To ni župnikovo, še manj pa ključarjevo, to je cerkveno in naše, ljudsko, hehe, Štempihar! Še boš tičal v tesni štacunici in po zimi prezebal. In ti, Stoklas? Mešetarine ne bo! Ključar si cerkve svetega Križa in gospodar, toda tega sveta, — tega sveta ne spihaš cerkvi, če ti je prav obljubljen dobra mešetarina; ne dobiš je, ker sveta cerkvi zapraviti ne moreš; svet je naš!“

„Gospod župnik lahko prodadó.“

„Kaj? Lahko? Nič lahko! Saj ga ne smejo! Saj ni njihovo! Kar zraste na tem svetu, je njihovo, a zemlja je cerkvena in — naša! — Če jo prodadó, no! — saj vemo, kje je Ljubljana in kdo je višji kakor naš župnik!“

„Ali gospod župnik so stari. Pregovori se jih lahko in ta Stoklas in ta Štempihar — no, saj ju poznaš — govoriti znata kot možje in če ni drugače, tolčeta se po žepih, da zvenči srebrnina in se njuno govorjenje zaradi tega bolj poslušá!“

„In jaz si niti ne mislim, da bi gospod župnik hoteli prodati ta svet, ker niti njihov ni. Ali bi ti morda prodal kožuh, ki ti ga posodim za zimo, da uživaš njegovo gor-koto, ki bi ga pa spomladi moral vrniti mi?“

„Nikar se ne jezi! Rajša izkušajva razvozlati, kaj imajo vendar ti ljudje skupaj: Štempihar in Stoklas. Pojdiva k Štempiharju v štacunico malo podražiti ga, kaj dela v kurniku!“

„Pa pojdiva! kupim si pipec, če ne bo imel kaj drugega.“

„Dober dan, sosed!“ ogovori Blisek Štempiharja, ki je zamišljen sedel na klopi pred štacunico. „Te je utrudilo delo in počivaš, kaj ne?“

„Kakor ti! Tudi ti se še danes nisi prevzdignil, kakor se jaz nisem. Na svojem se pa vsak sme vsesti!“

„Posebno če nima več prostora, da bi se vlegel!“

„Mi ga imamo dovolj zase. Ti tudi menda nisi dosti boljši, čeprav se lahko preteguješ po vrtu!“

„Pa kako si osat! Gotovo se ti je ravno kar sanjalo, da je ta ledina tvoja, pa si jezen, ker sedaj vidiš, da so sanje sanje!“

Štempihar ga osuplo pogleda, misleč si:

„Kaj vruga! Morda ve? Ni mogoče!“

„Kakor ni moja, tudi tvoja ni; ne ve se pa, čegava bo. Dva gumba bi pa stavil précej, da je resnica, da se tebi najrajše sanja, da bi bila ta ledina tvoja, Krajčku njegova, jaz pa — meni se neumno zdi, da bi se mi samo sanjalo, ker vem, da si s samimi sanjami še nihče ni pomagal, če ni imel tudi denarja, da bi stavil takrat v loterijo!“

„Govoriš kakor kak adunek! — Lahko ti je; ti sediš, sin ti pa služi in si še toliko časa ne ukrade, da bi za kakim dekličem samo pogledal.“

„Saj tudi ne sme! Kadar bom pa videl, da je čas, dobim mu jo domov, in naj jo gleda, dokler bo hotel, saj bo svojo!“

„Kdaj bodete pa zidali? — Tukaj se tako gnetete, kakor žabe v kotanji, okoli je pa toliko prostora!“

Štempiharju se je zdelo norčevanja dovolj.

„Prostora dosti, toda Kadunjec je, kate-rega sta nahujskala vidva, da mi ga ne odstopi. Bomo videli, kaj vama bo koristilo! Kadar golobu zmanjka prostora, poišče si drug golobnjak.“

„Saj ga tudi ti iščeš!“

„Kajpak! Bedak bi bil, če bi si ga ne!“

„Na Ratikah je po ceni!“

„Vem! Kdor ima denar, jé pečenko, drugi morajo pa z ovsenim močnikom biti zado-

voljni. Danes se norčujeta vidva, glejta, da se vama kdaj ne vrne!“ In odide v štacunico, katero zapre za seboj.

„Preveč si ga!“ ménil je Krajček, ko sta bila sama. „Jezzen je!“

„Kaj zato, naj pa od jeze skoprni!“

Štempihar si je pa v štacunici zopet drugače mislil:

„Haha, bedaka! Jeziti me hočeta! — O, ko bi vidva vedela! Meni se ne sanja samo o tej ledini, sanjalo se bo morda vama, ker ne mislita dalj, kakor vama kaže nos; ta ledina bo moja tako gotovo, kakor sem Štempihar.“

„Francek“, reče sinu, „kadar pride Ribnikar, bodi prijazen ž njim, in ako kaj kupi, prodaj mu prav po ceni! Vem, da se ti upira prodajati njemu ceneje kakor drugim, vendar moraš, ker Ribnikarja potrebujemo. Koliko pisanja nam je že sestavil in za vse to ni zahteval ničesar! Prav za prav ga ni nihče vprašal o računu, in mi ga še potrebujemo, ker bo treba še pisarenja in tekanja v Ljubljano, a nas jeden vsega ne vé, ker smo kmetiški. Kadar bo pa stvar urejena in oni svet plačan in odpisan, takrat Ribnikarja ne bomo potrebovali več — haha — in potem nam vrne z obrestmi. Sedaj si v letih, zato bodi previden! — Lej naše sosede, kako so kratkovidni in nespametni! Kar mislijo, izbrbljajo brž, da ves svet ve, kaj namerjajo. Kadunjec ne dá prostora, da bi si povečal štacunico. Prav tako! Dobimo pa zato večji prostor, ki nam bo morda v srečo! Ne govori nikdar dosti, misli več in delaj, in svojih skrivnostij ne zaupaj nikomur! Ne poznaj nikogar kakor sebe in denar! Ako pa koga potrebuješ, le rabi ga, dokler moreš! Ljudje se dadó striči, samo previdno se jih mora. Ako boš pameten, ne bo samo ta ledina tvoja, ti boš še gospod v Središču, ako boš le hotel, in ti oholi sosede . . . haha! . . . te bomo še bolj strigli kakor druge, samo če bomo živeli.“

Francek je gledal očeta in poslušal, da bi si vtisnil zlate nauke očetove v spomin.

„Jaz sem trpel mnogo, da sem si pridobil nekaj premoženja. In to premoženje bo treba varovati in množiti!“

„Ali bo kmalu sklenjena kupčija za to ledino?“

„Ako ne bo kaj posebnega, smeli bomo kmalu posekati to seč in sezidamo si hišo! Prej pa še oženimo tebe!“

Francek povesi oči in zarudi.

„Stoklas mi je obljubil Miciko, za katero si ti tolikrat skrivaj pogledoval. Svatovali bomo prej, potem zidali — haha! — zakaj potem bomo ložje. Oče Stoklas imajo svojo opekarnico in čvrste konje; svojemu zetu gotovo ne odrekó podpore. Opeka bo po ceni in voz zastonj: zakaj bi imel človek stroške brez potrebe? Jaz grem pogledat domov, kaj počneta mati in Jožek.“

In stari je šel v Stransko vas, kjer sta prebivala žena in sin Jožek ter kmetovala. Sam in starejši sin Francek sta se pa bolj ukvarjala s kupčijo, kar je več neslo.

Ko je bil Francek sam, lotil se je pisanja. Dolgo je visel pri pismu in v okornih črkah izlival svoja čustva na papir.

In kakšna čustva so bila to! Špekulacijski duh je proseval med besedami srca.

Po šoli vstopi učitelj Ribnikar, ravno ko je Francek zgibal pismo. Gostilna in prodajalnica mu je bila takrat največje razvedrilo.

„Bodete šli kaj na izprehod, gospod?“ vpraša Francek. „Gotovo proti Mali vasi?“

Ribnikar ga smeje se pogleda.

„Morda si zopet kaj napisal in ne veš, kako bi odposlal.“

„Nekaj sem, saj smem! Oče so mi itak danes rekli, da se oženim.“

„Haha! — In prej nisi nikdar pisal, ko še nisi vedel, da se oženiš? — No, naj bo! Zaradi tebe pojdem v Malo vas in ponese pisemce. Micika se ga gotovo zeló razveseli.“

„Oh, kako ste dobri! Če bi imel kaj pi-jače pri rokah, precej bi vam natočil!“

„Ne, ne! Ustrežem ti tudi zaradi Micike! Čedna je in pridna! Rad se pogovorim ž njo. Če bi smel biti človek nevoščljiv, ne privoščil bi ti je! Tako pa . . . srečen si, ker jo dobiš!“

„Oh, veste, kaj še Micika sama! — Veste, pa bo imela tudi denar . . . to! to! . . . saj veste, da denar je gospod, in pa pri Stokla-

sovih se bo vedno kaj dobilo, ker so trdni, posebno če bomo zidali!“

Taka ljubezen Ribnikarju ni ugajala.

„Le čakaj, te pa zatožim Miciki, da je ne ljubiš prav iz srca! Daj mi pisemce!“

„Vi, kaj mislite, ali bo kmalu prišlo dovoljenje za prodajo te ledine? — Kaj pravijo gospod župnik? Vi veste!“

„Mislim, da bo kmalu, ker ni nobene prave ovire! Treba bo pa nekaj šteti!“

„Kajpak, saj zastonj nečemo! — Pa ji še povejte, da jo prisrčno pozdravljam!“

„Prisrčno? — hm —“, misli si Ribnikar in odide.

Vso pot mu je rojilo po glavi spoznanje, da je — prisrčni ljubezni Štempiharjevega Francka podlaga denar, na kateri podlagi se snujejo vsi načrti. — Studilo se mu je! Sramoval se je, da je v taki družbi. Tešila ga je pa zavest, da tu skoraj ne najde boljših. Ali ni bil ravno tak tudi Stoklas? In ti sosede Štempiharjevi? Razloček je bil, ker znajo nekateri previdno prikrivati svoje misli, drugi pa odkritosrčno izbrbljajo vse, odkrijejo vsled tega svojo naravo, svoje mišljenje, in s tem odvrčajo od sebe vse blagočuteče ljudi. In nazadnje se mu je zdelo, da bo kupčija za cerkveni svet nekaka prevara — zloraba župnikove starosti in dobrosrčnosti. Čutil pa ni v sebi dovolj moči in dobre volje, da bi razkril vse tajne načrte zaradi prodaje cerkvenega sveta. Bal se je nakopati si sovražstvo Štempiharja, zlasti pa Stoklasa, ki je bil takrat najvplivnejši mož v okolici, a njegov stan takrat ni imel zaščitnikov, ki bi ga varovali maščevanja. Poznal je župnika kot moža plemenitega in dobrega, ki je pa le preveč verjel besedam drugih ljudij.

„Ako dregnem v gnezdo, opikajo me ose. — Naj se imajo kakorkoli, jaz sem tu od danes do jutri; zakaj bi si nakopaval sovražnike!“

Tako se je odločil.

Stoklasova Micika se je Ribnikarja razveselila, še bolj pa Franckovega pisma.

„Bodi previdna, ne srkaj prehlavno medú, ki se ti ponuja, zakaj včasih je medu pri-mešan strup“, opomnil je Ribnikar, ko je

videl, kako se je Micika veselila Francetovega pisma.

Micika ga je pogledala. Razumela ga ni.

„O medu se menite? Rajši imam jedno pisemce, kakor med vsega sveta!“

Micika je hvaležno postregla svojemu ljubezenskemu postiljonu.

Mineval je dan za dnem brez posebnih dogodkov. Micika je pogosto zahajala v štacionico gledat Francka. Štempihar je nestrpno pričakoval konca, ker se mu je pisarjenje zdelo že preneumno in je pošiljal Stoklasa k gospodu župniku vpraševati, kdaj bodo vendar smeli prodati ledino.

Kdor čaka, pričaka.

Ko je neke nedelje Stoklas zopet prišel v župnišče, razmotal je župnik zvezek pisem in pomolil Stoklasu.

„Tukaj je! . . . Lahko naredimo! . . . Denar pa naložimo v hranilnici.“

„Vendar! — Pletlo se je dovolj dolgo, kakor bi bila ledina tolike vrednosti! Malo luže in trnja, to je vse, pa smo imeli toliko pisanja in letanja zaradi tega!“

„Veš, mora biti natančno! Če se mudi, zmenita se z Mohorjevim očetom, koliko bi bi bila zemlja vredna, in če jo hoče Štempihar le imeti, naj jo dobro plača!“

„Veliko pač ni vredna, pa naj le plača! Sv. Rok bo imel gotovo več dobička na obrestih, kakor mu nosi sedaj pridelek one ledine. — O, gospod župnik, po ceni ledine pa le ne damo, naj plača — Štempihar!“

„Po previdnosti naredimo, kar je prav! Vzeti ne smemo več ne manj, kolikor je svet vreden!“

Stoklasu se je mudilo. Posloví se in odide naravnost k Štempiharju.

„Vendar jedenkrat!“ vsklikne Štempihar vzradoščen.

Francku pa poskoči srce in smeh mu razdere lica.

Zmenijo se brž, kako naredé. Sklenejo svet takoj odkupiti, napraviti ženitovanje in zidati hišo s prodajalnico in gostilno.

„Koliko pa daš za ta prostor?“ vpraša Stoklas.

„I, koliko? — Cim manj je mogoče!“ —

„Za slepo ceno ne! — Ne smemo! Kaj porekó ljudje! — Prekolnejo nas, ko se zavedó!“

„E, ti ljudje! — Naj porekó, kar hočejo, da bi le nas manj veljalo!“

„Veš, ali nisem sam! — Mene bi sicer tudi nič ne bolelo, če bi se dobilo po ceni, ali ključar in gospodar cerkve sv. Roka je tudi Mohor. Ta je bolj trd in na vse zadnje se lahko vsa reč izjalovi, če ne damo, kolikor se spodobi, in naposled pride lahko še kdo drugi vmes, Blisek, Krajček. — Ti se potem pa le obriši tako-le pod nosom!“

„Naj bo 500 goldinarjev! Toliko denarja pač v nebo vpije za ta kos sveta!“

„Ako bi bil drugod, pač! Toda tukaj? tukaj? Nisi tako nespameten!“

Ključarja pri cerkvi sv. Roka: očeta Stoklas in Mohor sta imela tiste dni potem zeló važno nalogo, namreč preudariti, ali bi bilo koristno prodati ono ledino in denar varno naložiti, ali pa ledino obdržati.

In naši viri pravijo, da sta ključarja cerkve sv. Roka, variha in množitelja njenega premoženja, ugibala in premišljevala dolgo in vsestransko, kako li bi bilo prav. Izračunila sta, koliko zraste lahko trave ali žita na tem prostoru, in koliko bi bilo tisto vredno. In tako sta preračunila, da bi obresti od 500 gld., varno naloženih, dajale dvakrat toliko dobička kakor letni pridelek te zemlje v dobrih letih; kaj še le takrat ob toči in drugih uimah!

Na dlani je bilo, da so bolj sigurne obresti od 500 gld., kakor pridelek te zemlje.

Ker so znali oče Stoklas besede prav napeljati, povedali so svojemu tovarišu skrivnostno, da kupi Štempihar ta prostor, ako je na prodaj. In ker se je bil Mohor po večdnevem občevanju s Stoklasom čisto navzel njegovega duha, uganila sta oba:

„O, hvala Bogu, da hoče kupiti to trnje, to mlako! Boljši je gotovi denar nego negotovi užitek zemlje.“

Predno sta šla h gospodu župniku povedati, kako sta preudarila, peljal je Stoklas svojega tovariša v Malo vas, pokazati mu vole, katere bi stavil na prodaj, ako bi jih Mohor hotel kupiti.

Mohor je barantal z voli.

In dasi Mohor ni bil namenjen kupiti volov, vendar sta naredila kup, ker Stoklas je bil voljan in je takoj popustil, ko mu je

Mohor obljubil, da se je ta kar čudil, ker drugikrat je bil Stoklas bolj trd . . . Pokusita tudi vino in potem oba kreneta h gospodu župniku ter povesta:

Dobre glave.

Po sliki L. Kaufmann-a.

„Svet ni dosti prida. Če vam Štempihar dá 500 gld., dajte mu ga in denar hitro spravite, da se ne pokesa! Da bi ga le vzel! Gotovo ga bo še vest pekla!“

„Vidva že vesta!“ pravi gospod, ki ni imel baš dosti smisla za gospodarstvo.

„Dom in svet“ 1898, štev. 11.

„Denar pa posodite! Obresti bodo za cerkvene potrebe, saj denarja vedno primanjkuje.“

Tako se je uredila vsa stvar v prid cerkve sv. Roka.

Čez nekaj dnij je prinesel Štempihar denar gospodu župniku.

Ko je bilo narejeno in podpisano kupno pismo in je Štempihar začel sekati seč ob poti, završalo je po Središču.

„Hudir! Hudir! Hudir!“ vpil je Blisek in tekel h Krajčku.

„Ali veš? Hudir! Hudir! Štempihar je kupil ledino!“

„Brrr! — Uh!“

„Ravnokar sem zvedel! In Štempihar že stoji s sekiro nad sečjo!“

„Ali res?“

„Da! da! — Uh, šele sedaj mi je jasno, zakaj so todi okoli hodili in pretikali ta Stoklas, ta Ribnikar, ta župnik! — Oh, če to ni goljufija, potem tudi ne vemo, kaj je!“

„Pravcata goljufija! Tatvina!“

„Prav praviš: tatvina! — Ukradli so cerkvi in nam! O, ti ključarji! Ne da bi varovali cerkveno premoženje, še razmetavajo je in še takemu dajejo, kot je ta Štempihar. O, ubogi sv. Rok, kakšne varihe imaš!“

„Še psička bi mu prodali, če bi ga hotel kdo kupiti, da bi še sv. Rok več ne bil!“ meni Krajček.

„O, hudir! hudir! — Tako ne smemo pustiti! Kaj hočemo začeti?“

Prišel je tudi Kadunjec.

„Vidiš! Vidiš, kaj si naredil? Polakomnil si se tistih krajcarjev, ki ti jih je Štempihar pokazal za prostor. — Na! Sedaj pa imaš! Kmalu bo vse njegovo! Le varuj, da še tebe ne izrine!“ vpijeta soseda na Kadunjca.

„Kdo bi si pa bil mislil! Pa bi mi bila vidva povedala, kaj še bo!“

„Hudir! — Ko bi bil jaz to vedel! — Hudir, vrat bi ti bil prej zlomil!“

„Do škofa pojdemo!“ ukrene Krajček.

„Saj res! E, Štempihar, ne boš kusal tiste ledine, ne!“

Tako sklenejo Štempiharjevi sosedge, kar pa ni njemu veselja vsled dobre kupčije prav nič grenilo.

Seč je bila kmalu posekana in korenine izkopane. Dovažali so kamenje, pesek, les ter se pripravljali za zidanje.

Še več hrupa pa je bilo, ko sta bila oklicana Francek in Micika raz prižnico. To je bilo stikanja z glavami!

„Stoklas dá hčer Štempiharju? On, župan in ključar? — Mislili smo, da poišče boljšega!“

„Sedaj vemo vse!“ vpijejo sosedge Štempiharjevi. „Ti ključarji so sami barantači! Še sv. Roka nam prodadó! O-o, le čakajte, saj vemo, kje se dobi pravica!“

Pa je niso dobili, čeprav so jo neumorno iskali. Zato so vpili obupani:

„Saj ni več pravice na svetu!“

In ko sta nekdam stala Krajček in Blisek blizu pred hišo, zravná se Štempihar izza kupa kamenja ter zakliče:

„Hehej! Soseda! Kdo je imel resničnejše sanje, vidva ali Štempihar, hahaha!“

Kakor bi ju bil z mrzlo vodo oblil, tako ju zdrgeta porogljivost Štempiharjeva.

„Hudir ga odnesi!“ vsklikne Blisek in zbeži v hišo, Krajček je pa jezen stopal naprej.

(Dalje.)

Bratska ljubezen.

Vélik se zbor je sešél,
Vse glasno in zdušno je pelo;
Jaz sem na strani sedél
In strmél na družbo veselo.

Jeden od družbe le gost
Pogledal je enkrat me v strani,
Ali nì ta ní bil prost,
Da z rôdno me družbo seznáni.

Jaz pa sem vzél svoj klobuk,
Poklonil se družbi netrezni —
V postelji truden od muk
O bratski sem sanjal ljubezni.

Anton Medved.

Prstan.

(Spisal I. Marin.)

Ne veste, kaj se pravi: siromak? Ne, ne veste! Luč sveta ste zagledali na baržunastih blazinah in skozi celo življenje vas ni srečala nesrečenosna, z grenkostmi obložena, obup dihajoča žena, ki se ji pravi skrb. Tudi vi imate ženo in otroke: ej, kako je fina, nežna, kakor vrtna roža, in otroci kakor angelčki z debelimi ličeci in dolgimi lasci. Pa kako ne? Kaj dela vaša žena? Od jutra do večera ima pod milim nebom samo varovati svojo snežnobelo kožo pred solničnimi žarki, proučevati najnovejše kroje za obleko in si izbirati sredstva, ki jo storijo mično in ji ohranijo lepoto in nežnost. Kaj delajo otroci? V naročju pestern in čuvaric rastejo v lepe cvetke, in komaj bodo količkaj veliki, že jih čakajo guvernante in učitelji, da začno rano z izobraževanjem, da bodo kdaj ravno tako prijetno življenje uživali, kakor je vi sedaj. — Veste torej, kaj je siromak? Tega ne morete vedeti. To vé le tisti, ki je okusil grenkost njegovo, ki je čutil težo njegovega bremena, v čegar dušo je zasadil obup svoje ostre kremplje.

Mislite si, da nimate ne le palače, ne le hiše, ne le čistega, zdravega stanovanja, temveč niti — strehe nimate! In dalje: mislite si, da pogrešate ne samo bogatih jedij in dragih pijač, ne samo dobre tečne hrane, temveč celo dovoljne množine suhega kruha, da si ohranite življenje. Poleg tega si mislite, — ako si morete sploh kaj takega misliti — da ste izdelani, da je življenja moč v vas izrabljena, da se komaj po koncu držite od same slabosti. Vrh tega pa si še predstavljajte v duhu bolečine dušne, ko zrete okrog sebe in se vas za vsak hlačni žep držijo drobne ročice otročičev, in poleg vas stoji zavita v slabe cunje žena z dojenčkom na prsih in drgetá mraza . . . Vsi v takem stanju, da ne smejo med ljudi . . . To je siromak.

* * *

Poleg svoje velike bede sem pa — zločinec. Ha, vi me debelo gledate; kako vam gledajo oči plašno! Ne bojte se, ne storim vam nič žalega! Haha, — mislite, da sem brez srca, da sem dušo prodal kakor vi? No, čujte, kako sem prišel do tega krasnega primka, ki me diči sedaj pred svetom, da se me ogiblje, kakor gobavega.

Znotraj v želodcu nobene gorkote, notri vse prazno, kri mrzla po žilah, zunaj pa še veliko huje. Peči nismo imeli. Moja draga ženka — da bi bil tam, kjer je ona! — bila je ravno povila dete. V podzemski sobi je bilo mraz, da se je kadilo iz ust in nosa. Bilo je še dva dni pred časom, ko je treba plačati stanarino, — hišna gospodinja je ostra stara gospa, toda strašno bogata, ne vem, koliko hiš ima na Dunaju. — Jaz sem bil ravnokar vstal iz bolniške postelje, ležal sem štiri tedne, toda vstal sem zato, da je legla žena nanjo . . . Tedaj sem vzel vse cunje, kar sem jih dobil, in sem znesel nanjo, da bi je ne zeblo. Hu, bilo je mraz! Sam pa sem sedel v kot, stisnil med kolena petletnega Francka in triletno Tončko, da bi ju malo ogrel. Jej, kako sta dobri stvarci jokali! Francek je bil bistra glavica, in ko je videl mamó ležečo, je mislil maliček, da bo umrla. Eh, bil je jako bister in lep fantek . . . Prav mami je bil podoben, oči kakor ona, nosek — kakor ona, lase pa je imel moje. Pa Tončka je začela ravno tako jokati, ko je videla, da Francek joka. In jokala sta oba. Koliko sem imel dela in truda, da sem ju potolažil — ti stvarci! Pa, ko sta utihnila, sta me pogledala oba naenkrat v oči, in Francek mi je dejal: „Ata!“ Ne, tega nisem mogel prenesti! — Klel in pridušal bi se, zdrobil bi celi svet, vse, vse bi zdrobil, pobil bi vse, ki sedijo pri najboljših, gorkih jedéh, — jaz pa nimam niti skledice tople juhe, da bi jo dal otrokoma. Vi ne veste, kako grozno

je za očeta, ako ga otročič prosi jokaje kruha, in oče mu ga ne more dati!

In prijel sem vsakega za jedno roko ter jima začel govoriti, da bodeta kmalu sita, da naj le počakata. Naposled sem ju potolažil. Med tem pa se je vzbudila žena in otrok poleg nje. Milo me je pogledala . . . grozovito jezo in brezmejen srd sem občutil takrat pri njenem pogledu do celega sveta. Ona, taka blaga, zlata duša in tako trpi! Ali sem jaz kriv? Kdo je kriv? — Svet, svet, ta bogati, lepi svet! — Ni hotela nič prositi, dobro vedoč, da bi mi zvečala žalost; a saj mi jo je ravno tako s tem pogledom. — Otrok je začel vekati. Kako naj črviček ne joka, — nedolžna živalca, ko je lačen, in mati poleg njega nič manj in mu ne more dati živeža? In kakor bi kdo ustrelil poleg mene, tako me je ta glas otrokov pognal kvišku. Hotel sem poskusiti zadnje.

Vzel sem skledico — majhno, iz katere sem pred meseci kavo pil, in izginil skozi duri. Žena je klicala za menoj, otroka sta hotela za menoj, bilo jih je strah samote, saj mama je bila v postelji. S trdom sem se izmuznil. Kje so tisti časi, ko sem zajemal juho iz sklede, ko mi je žena skuhala opoldne! Takrat sem zaslužil v tovarni, zdaj sem pa bolan, — nobene pomoči od nikoder.

Stopil sem v bližnjo gostilno in šel naravnost v kuhinjo. Ondi bi bil morda dobil skledico juhe, — pa bila je gospa gostilničarica zraven. Povedala mi je, da je toliko gostov, da ne more prav nič dati, ker že nedostaje juhe. Dobro vem, kako je vskipela v meni kri, — saj mnogo je nisem imel — in kako sem pogledal debelo žensko. Kar odcapljala je, majaje se kakor raca.

Ženske — kuharice in krščence — pa so me zvedavo gledale. Malo je manjkalo in skočil bi bil k prvi pred menoj, ji iztrgal iz rok žlico in začel jesti, jesti, potem pa bi bil nesel še domov — svoji ženki, svojima črvičema. — Pa premagal sem se . . . Nisem-li junak?

Na poti domov nisem vedel, kaj se v meni godi. Bilo mi je, kakor bi me doma nihče ne čakal, kakor bi ne imel več žene,

ne otrok. Čudno se mi je zdelo vse, kar sem videl pred seboj na cesti. Kakor bi zrl prvič to v življenju. Gledal sem nemo pred se. Pozor pa mi vzbudi na levi strani ceste črno oblečen stražnik med hišnimi vrati. Ne vem sam kako, ne odkod, ne kdaj — le to vem, da mi je šinila čudna misel v glavo.

Stopil sem čez cesto v hišo. Črni stražnik z bogatimi srebrnimi okraski na ramenih in z belimi rokavicami me je čudno pogledal; no, jaz se nisem zmenil za takove poglede. — Navajen sem jih kakor pes palice.

Vrh stopnic je stal drug tak stražnik. Gledal me je, a zinil ni nič. V mrliški sobi je spala na visokem odru med zelenimi cipresami v voščeni svetlobi — stara ženica — hočem reči — gospa. In kdo vé, ali me je vrag nahujskal preje, ali kaj, — na sklenjenih prstih se je blisketal prstan, lep, velik, dragocen, — jú, jú, — kako je bil krasen! In kamen . . . Dve sto, tri sto . . . Vrag vedi, kako sem s ceste vohal ta prstan! . . .

Pokropil sem staro gospo. Bog ji daj večni mir in pokoj! Na tem svetu se ji najbrže ni slabo godilo, — no, vse drugače nego moji ženki — Bog ve, ali spi doma, ali me težko čaka? — moram iti. Z Bogom, stara gospa!

Ej, kako me je gledala . . . Ne verjamete? Kakor sem siromak, ne lažem. Gledala me je. Skozi špranjo levega očesa me je gledala. Pa nič se nisem bal tega pogleda. Milo, dobro mi je delo.

In odšel sem. Z Bogom, stara gospa!

Šel sem domov. Domov? Da, saj dva dni imamo še dom. Spomnil sem se, da imam ženo doma, pa Francka in Tončko. Ob enem pa sem zapazil zopet, da nesem v roki prazno skledico. Pri srcu me je nekaj zbolelo. Na dnu sem čutil čuden strah in skrb. Na misel mi je prišla . . . smrt. Glad in — smrt! Ali ni mogoče, da se to zveže kakor mati in hči? Smrt vsled — gládú? Je-li mogoče kaj takega? Je mogoče in . . . Groza me je obšla, po koži sem čutil mrzloto, ki se je razširila od temena čez ves život do nog.

Drl sem proti domu. Skledica mi je zlezla izpod pazduhe in padla z glasnim žvenketom

na tlak ter se razbila na kosce. Čutil sem — ne videl — da postajajo ljudje in zró črepinje in — mene. Toda meni ni dalo mirú. Žena, otroka in — glad — smrt. Doma sem našel otroka speča na tleh, jeden poleg drugega. Žena je tudi spala. Hvala Bogu! Na licih otročičev sem opazil sled jokú. Ubogi živalci sta zaspali v joku!

Stopil sem k postelji, nagnil se čez ženo k dojenčku. Žena je čutila in me pogledala.

„Kako mi je bilo dolgčas . . . Si torej prišel?“ — Glas je bil slab, tih, zame kakor bi mi dušo trgjal na kose od jada. In ta pogled! O koliko trpljenja, koliko bolečin in koliko potrpežljivosti in koliko ljubezni mora biti, da stvari tak pogled! In zdaj sem opazil, da je bila suha, bléda, — tega nisem videl preje. Čudno. Grozno, čimdalje več vidim, čimdalje hujše se mi razgrinja pred očmi — beda. O Bog! . . .

Nisem mogel gledati žene. Vsedel sem se v kot in začel misliti. Misliti! Kaj sem mislil, je težko povedati. Bilo mi je, kakor da sem v grobu . . . Vse tiho krog mene. Zunaj je hudo medlo. Nad oknom so se pokazale od časa do časa noge ali krilo mimo hitečega gospoda ali gospe. Sem-li živ ali mrtev? Stresnil me je mraz. O, da bi bil mrtev! Sedel sem in sedel, — mislil in mislil. In čim bolj sem tuhtal, kako bi se dvignil iz tega groba, — ne, ne, nisem mislil nase, mislil sem na ženo, na otroke, čimdalje sem to premišljeval, tem manj sem vedel, kaj mi je začeti.

Nad oknom se je zabliščalo. Prižigalec je razsvetlil cesto. Plinova luč je padla skozi visoko okno na otroka, ki sta še vedno spala. To je bila dobrotá! In pri tem novem prizoru se mi je strašno zgrozilo, po celem životu me je oblila zona, — zdaj se mi je res zdelo, kakor da sem v grobu. Čutil sem, kako so se mi celo lasje zježili. Vse mrtvo! — Ne, ven, ven — odprl sem vrata in tiho odšel.

Ali je žena čula ali ne, ne vem. Najbrže je bila zopet od slabosti zaspala.

Stal sem zunaj na cesti. Sneg je gosto padal in — mraz je bilo. Stal sem nekaj

časa ne vedoč, kam naj se obrnem. Pogled mi je padel v nizko okno in skozi okno na — moja otroka. Plinova luč ju je oblivala. Kakor v grobu . . . Grozno; proč od tod!

Drl sem proč od doma. Zdajci mi pade v glavo misel. Ne vem, kako to, da tega nisem takoj premislil. Pozabil sem že na to, kar sem videl pred več urami. — V snegu, bliščečem se v plinovi luči, sem videl — prstan. A ni bil v snegu . . . Ne, bil je na — voščeni roki . . .

* * *

Hiša žalosti — hiša bogastva. Mene zanima le drugo. Sorodniki so žalostni, ko jim umre stara mati, oziroma mati, oziroma sestra, teta. Žalost jim napolnjuje srce, pišejo vsaj tako na mrtvaškem listu. Ko prihajajo znanci, znane gospe in gospodje, ter jim izražajo svoje sožalje, tedaj jim je srce tako polno žalosti, da si ne morejo kaj, da ne bi potegnili iz žepa lepo svilenó ruto in si zakrili obraz z njo. Ali je kaj solz v očeh, da se brišejo? Mogoče, saj gosposki ljudje, nežne gospe in gospodične, so iz otročjih let naučene in privajene jokati in smejeti se, — kakor nanesó okolnosti. In ne bi bilo olikano, ko ne bi imele solzá v očéh, ko jim umre stara mati, oziroma mati, oziroma sestra, teta.

Mene pa to nikakor ne moti. Dobro vem iz izkušnje, da rosijo te solze le toliko časa, dokler ne zagrebe grobar krste v jami do vrha. Potem pa pride čas žalovanja — na zunaj, notri pa ne vem kaj. In navadno so take stare gospe, stare mamice, tetke, mamice bile denarne. In to je prav imenitna opomba.

Toda, kam sem zagazil v svoji raztresenosti?

Hotel sem le povedati, da je bila stara gospa na odru tudi taka stara mati, oziroma mati itd. Ženica je zapustila gotovo lepe denarce hčeri, vnukom. Taki gosposki vnuki, hčere in dr. pa nečejo biti pred svetom lačni denarja, najljubše jim je, ako sodi svet o njih, da jim ni prav nič na bogati oporoki. Zato pa se spodobi, da se natakne stari

materi, oziroma materi, teti na prst bliščeč prstan. Naj gre ž njo v grob! Naj ga ponese ubožica pod zemljo seboj. Saj je zaslužila!

In ta prstan mi je bil pred očmi.

Črnega stražnika ni bilo med vrati. Sreča. Tiho sem se zmuznil po veži in po stopnicah v prvo nadstropje. Bilo je že precej pozno. Nikjer človeka. Na pozlačenih svečnikih je svetila plinova luč. — Ta plinova luč! — Takrat sem opazil prvič, da so vrata vsa črno preprežena. Polotil se me je strah. Hiša žalosti! Kaj hočem tu? Česa iščem? Šele zdaj sem se zavedel, kaj hočem. Po vsem telesu me je tresel mraz in bal sem se samega sebe. Tam notri spi — stara gospa . . . Zakaj jo motim? Ali ji ne privoščim mirú po dolgoletnem uživanju in pehanju v svetu? Kdo pa sem, da se drznem k njej? — Kdo je ona? — Jaz sem siromak, a ona — no, ona Bog ve kaj je? Toda — truplo je še bogato. Čemu bogastvo na mrliču? Čemu prstan na kosti? — Naprej! — Bog ve, ali še spi doma žena? — Naprej!

Stal sem pred krsto. Nikogar ni pri stari gospej. Čudno naključje! Sredi temnih cipres in svetlo-zelenih drevesc spava. Okrog in okrog debele voščene sveče. Nad glavo srebrnoobšito črno nebo. Ej, žalostno, žalostno! In stara gospa? Lepi beli lasje so se bliščali v luči. Črna svilena obleka se je lesketala. — Kako drago! In — v zemljo pojde vse to? V koščeni suhih rokah je drag srebern križ. — Ni malo stal. A vse to ni nič. — Prstan, prstan! Kako se preminjajo barve v plapolajoči voščeni luči! Kako čisto zlato je to!

Križ naj ima, potrebna ga je. Prstana pa ne potrebuje. — Stopil sem med ciprese . . . Hu, kako je mrzla! Ubožica, v življenju te ni nikdar zeblo, — zdaj te zebe. Vse ob svojem času. Trde so bile roke. Komaj sem ji razklenil prst. Gledala me je izpod levega očesa. Hud ni bil ta pogled. Samo, samo — čuden. Kaj si huda, gospa? Saj ne potrebuješ prstanov v grobu, moja žena in otroci pa so gladni in mraz jim je, kakor — tebi. No, le pusti!

Zdajci sem začul skozi zagrnjena vrata govor. Bil je stražnik. Pusti, gospa, da vzamem prstan! — Tako.

Z Bogom! Pomolil bom za tvojo dušo, ko nakupim kruha in tople juhe za svoje drage. Z Bogom! Ne bodi huda, gospa! — Ej, čudno me je gledala. Ali mi je bila še sedaj nevoščljiva, da imam tako krasen prstan? — Ha, malo mrzel je.

Pustil sem jo samo sredi temnih cipres v voščeni luči. Nihče me ni videl.

Korakal sem proti domu. Sneg je ponehal. Zazibal sem se v sladke sanje. Mislil sem, kako bom plačal stanovanje, nakupil drv in živeža. Na cesti ni bilo nikogar. Vse tiho.

Kar začutim korake za seboj. Prstan sem nataknil, — sam nisem vedel, zakaj sem tako storil — na prst in vtaknil roke v žep. Koraki so se bližali. Nekdo je zavpil za menoj. — Mene se je lotil strah. Kdo je? — Nisem si upal pogledati nazaj.

Kar me prime nekdo za rokav. Pogledam. — Bog nebeški! — bil je policijski stražnik. — Sam ne vem, kako je to prišlo, kako se je zgodilo, da me je stražnik prijel. Potegne mi roko iz žepa. Na prstu se zaleskeče v plinovi luči — prstan stare gospe. O Bog!

* * *

Bil sem v ječi. Čez nekaj dnij dobim od jetničarja poročilo, da je moja žena — mrtva, mrtev — njen dojenček — mrtva Francek in Tončka. — Glad — in smrt! Mraz, strah, skrb in — smrt!

To je lepa povest, kaj ne? Haha, vse mrtvo! Tako se končavajo kaj rade žaloigre na odru pred bogato gospodo. To je zanimivo, mično.

Bil sem sam. V ječi sem se najedel in mrazilo me tudi ni. Čudno, bil sem miren, kakor bi se bilo to zgodilo pred desetimi leti, a zgodilo se je predvčerajšnjim. Od časa do časa pa se me je lotila taka žalost, da bi se bil obesil, ako bi bil imel vrv pri rokah. Vse mrtvo in — jaz sam. Jokal sem nato kakor otrok, kakor moj — Francek. Česa naj še iščem na svetu?

Ali veste sedaj, kaj je siromak?

Pri uljnaku.

I.

Odslej ne bodem več sameval,
Ne bom o dolgem času tožil.
Veselo pesmi bodem krožil,
Ko pri uljnaku bom sedeval.

Čebele, stávirite satove
In lonček k lončku pritaknite!
Nato po med mi izletite
In ž njim napolnite panjove.

A jaz bom vrsto k vrsti stavil
In misli v vrste bom izlival,
In z mislimi srce odkrival,
Da bom otožno je ozdravil.

II.

Kako, čebelice, vam dobro dene,
Če vas ogreva toplo solnce maja!
Na pašo v svet za rojem roj odhaja,
Za dom nabirat kapljice medene.

Kot vé, tako se misli nam vrstijo,
Če jasno nam življenja solnce sije,
Če strasti hude v srcu mirno spijo.

Ko pripodijo kope se meglene,
In veter završi po cvetju gaja:
Nobena več na cvetju ne ostaja,
Domov hitite vse za tihe stene.

Kadàr pa strastij v srcu boj se bije,
Vesele misli vse nam ubežijo,
V srce pa žalost grenka se zarije.

III.

Razlega pesem se k uljnaku,
Ljubkó po mehkiem plava zraku,
Vesela pesem prepelice,
V zelenem žitu skrite tice.

A ni ta pevka prepelica,
Glasí le mlada se plevica;
Ki že ob ranem solnčnem svitu
Ljubkó prepeva v mladem žitu.

Le poj, le poj, plevica mlada!
Skrbij še ne poznaš in jada:
Ko té v bridkosti boš spoznala,
Slovó tedaj boš petju dala.

IV.

Ž jedjó so stregli in pijačo,
S potico slastno in pogačo,
Da vsi smo bili volje
Vesele in najboljše:

In nihče njega ni pozabil,
Ki nas prijazno je povabil,
In ne njegove žene
In hčerke zaročene.

Da vsak je hotel govoriti
Vsak menil duhovit je biti,
Po misli in besedi,
V začetku in na sredi.

Premišljam danes trezne glave
Dobičke včerajšnje zabave
In govorov pomene
In njihove namene:

Besed se mnogo je razdrlo:
Hvalilo pa je vsako grlo
Zares izborna vino
In štajersko starino.

A glej, kako mi pamet kaže,
In zjutraj upam, da ne laže:
„Tam plitvi so duhovi
Kjer polni so sodovi!“

V.

Vesel pri vas, čebelice, počivam,
Naslajam se ob vašem šumu;
Čudeč se vstrajnemu pogumu
Nazaj pogum ubegli sam dobivam.

Oblaki so vam krili solnce zlato,
Zaprli so vas v tesne panje,
Kot v zimi prikovali nanje,
Zaprli pridne bire cvetno trato.

In danes? V jasnem svitu solnce plava,
Ljubko je cvetje zadehtelo,
In ve hitite spet na delo,
Pri delu vnovič vam srce vzigrava.

Zato nesreča mene več ne bo strašila;
Če se nebo mi bo zmračilo,
Tem lepše se mi bo zjasnilo,
In jasni dan — dovolj mi bo plačila!

VI.

Srce nam pravi, da je res,
Razum pa večkrat to zanika.
Kdo med pravdo sezi vmes,
In kdo zasedi stol sodnika?

Razumne vōdi le razum
In ta naj bo na sodnem stoli!
Brezmiseln v srcu je pogum,
Srce brez smotra rado voli.

Zato razpor je v duši mnog,
Razpor med srcem ino glavo.
In marsikdo trpi ubog,
Ker srcu dá razsodno pravo.

F. S. Finžgar.

Fra Angelico.

(Spisal profesor *dr. Anton Medved.*)

(Dalje.)

Brat Ivan je bil čisto preprost v besedi in v dejanju. Po obedu je hodil s sobrati na vrt v razvedrilo, na kratek pogovor. Nekega dne mu je podal tovariš Evlogij belo ruto, rekoč: „Pa še tukaj nekaj naslikaj.“ Angelico je šel po čopič in barve, pripel ruto na zid ter v kratkem času naslikal „Beg v Egipt“. Sobratje, ki so bili priča hitremu slikanju, so strmeli nad Ivanovo umetnostjo. V nekaterih urah je ustvaril delo, ki je vzor preprostosti, a vendar povsem umetno. Sosebno postava Jožefova je ravno zaradi svoje preprostosti občudovanja vredna. Ta slika je bila leta 1508. prodana za tisoč zlatov za zbirko preslavnih Medicejev v Florenciji. Začetkom tega stoletja so jo ugrabili Francozi; ko so leta 1815. sklenili dunajsko premirje, je hotela dati francoska vlada visoko odškodnino mesto te slike, a Florencija je za-

vrgla vsak denar, da bi le zopet to preprosto sliko dobila v svoje palače. Posrečilo se ji je to; sedaj se slika nahaja v zbirki Galleria antica e moderna.

Znamenita je slika brata Ivana „Jezus je prinesel očakom v predpeklju odrešenje“. Jezus je prišel do predpekla; takoj se odtrgajo vrata, hudi duh jih še hoče pritisniti ter Odrešeniku vstop zabraniti, a poderejo se in sicer ravno nanj; pod vrati leži, zdrobljena je njegova moč. V čudovitem sijaju stopa v predpekel Izveličar, zastavo ima s seboj, znamenje zmage nad peklom. Kakšno veselje vlada med očaki! „Mir vam bodi!“ Kako jih je prešinil ta že tisoč, tisoč let zaželeni in pričakovani pozdrav! Sedaj so se dopolnile besede, ki stojé pod sliko: „Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu et lingua et populo“ (odrešil si

nas, o Bog, s svojo krvjo, iz vsakega roda in jezika in naroda). Obrazi židovskih očakov so značilni in pomenljivi za slikarja v 15. veku.

Fra Angelico je bil plodovit slikar. V svojem osemnajstletnem bivanju v samostanu Fiesole je dovršil 42 velikih, znamenitih slik, zraven pa nad 200 malih, za osebna stanovanja namenjenih. Slike so zelo drago plačevali; ker on kot redovnik ni smel denarja sprejemati, pripalo je vse samostanu, in samostan je v teh letih obogatel tako, da

so fiesolski menihi ustanovili lastno vseučilišče. In vse jim je fra Angelico z preprostim čopičem zaslužil, čeprav ni sam nikdar bogastva pozelel, nikdar pričakoval.

Takrat še ni bilo tiskarn. Knjige so še pisali, a pisali na pergament tako čudovito lepo in trpežno, da še dandanes nad takratnimi rokopisi strmimo. Naslovni list na slovečih knjigah je moral biti posebno umetno okrašen, z zlatom in srebrom semtertje pretkan. Posebno molitvene bukve imenitnih, bogatih oseb so bile dostikrat na neverjetno

Florenccija.

lep način ozaljšane. Znano je bilo že, kako zna knjige lepo okrasiti brat Ivan. Iz cele Evrope so mu pošiljali dragocene knjige v olepšavo. Na vsakem knežjem ali kraljevem dvoru so bile knjige, od njega okrašene; visoki cerkveni in posvetni dostojanstveniki so si šteli v posebno čast imeti knjigo ali sploh kako listino, katero je čila roka brata Ivana okrasila z dražestno umetnostjo. V bogatih knjižnicah so take knjige pravi biseri in dragoceni zakladi zanimivega starinoslovja.

Leta 1436. se je preselil fra Angelico iz samostana fiesolskega, čegar čast je tako

visoko povzdignil, v Florencijo, divno kraljico cvetoče toskanske ravani. Razven Rima je Florencija še dandanes gotovo najbolj bogato mesto gledé na umetniške zaklade. Njene cerkve so vzgledno zidane in razkošno olepšane, njene palače vplivajo čarobno na gledalčeve oči.

Dominikanci so imeli prejšnja stoletja v Florenciji velikanski samostan svetemu Marku posvečen, ki se je po njem zval samostan sv. Marka. Sezidali so ga v letih 1360—1400 z ogromnimi stroški. L. 1876. je bil menihom deloma odvzet, v drugem nad-

stropju je laška vlada ustanovila znamenit muzej za umetnostne spominike.

V umetniškem oziru je ta samostan vzorno zidan. V notranjščini ima širok dvor, deloma z vrtom zasajen, krog njega pa se razprostira vkusno zidan hodnik, lepo obokan; ponosni, dovršeno izsekani stebri so mu v oporo. Sobe so vse visoko zidane, luč se razliva kakor valovje tudi v najmanjšo stano.

Samostana se dotika redovniška cerkev, ki tudi popolnoma zadostuje vsem umetnostnim in verskim zahtevam.

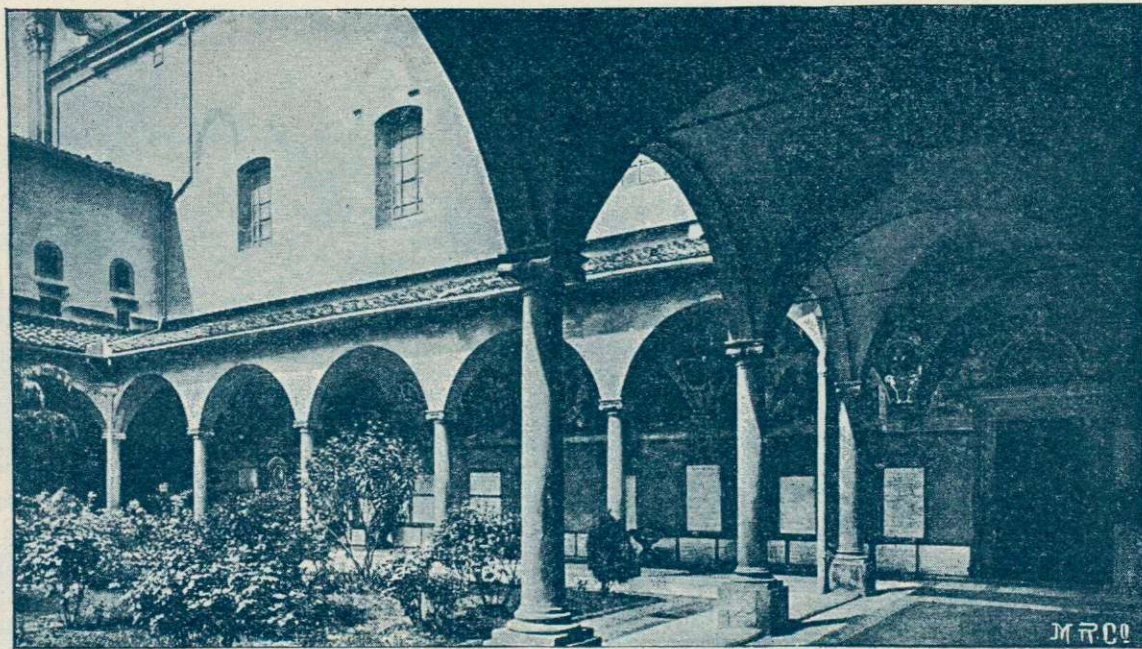
Tu sem je prišel brat Ivan. Moral je priti, pokorščina mu je velela. In zakaj je

prišel? Morebiti v svojo korist, morebiti, da najde tu prijetnejše in sladkejše življenje? Ne, tega redovnik ne išče, njegovo življenje je drugim posvečeno. Zanj velja človekoljubno načelo:

Odločno odpovej se svoji sreči,
Goreče išči drugim jo doseči,
Živeti vrli mož ne sme za se.

Prišel je, da bi po povelju svojega reda oslikal veliki samostan.

Takoj po prihodu je začel svoje delo. Prva slika, s katero je okrasil veličastno poslopje, je znana pod imenom „Jezus gost“. V pritličju je imel samostan več sob za goste, tujce in popotnike. Vsakdo, posebno pa po-

Hodnik v samostanu sv. Marka.

tujoči menihi so bili kot dobrodošli gostje sprejeti. Nad vrati v prvi sobici je ustvaril brat Ivan omenjeno sliko. Preprosta je, a v umetnostih velepomembna. V polpostavah, a v naravni velikosti vidiš tri osebe. Kristus tako spoznaš; popotnik je, visoko palico drži v rokah; nežni lasje se mu ljubko valijo čez vrat doli na hrbet. Oblečen je v siromašno kožuhovino; tako so se namreč oblačili popotniki in romarji v srednjem veku; sedaj je prišel v samostan prosit prenočišča. Pred njim stojita dva dominikanca. Prvi je prijel Jezusovi roki; tudi drugi je položil svojo roko Jezusu na ramo. Pozna se jima na obrazu, da vabita popotnika pod

streho; kakor ona učenca v Emavs gredoča, ga hočeta nekoliko zadržati, da bi pri njiju ostal. „Gospod, ostani pri naju, zmračilo se je že.“

To je ganljiv, umetniško dovršen predmet. Roke govorijo, oči prosijo, ljubezniva obraza vabita in Odrešenik, se zdi, da bo ostal. Vsi so zadovoljni, vsi srečni.

Kaj nam ta slika vse pové! Ne kaže nam uboštva Kristusovega, ki mora prenočišča prositi? Ponižnost in skromnost Jezusova, zraven neka nadnaravna vpludnost v vsej njegovi prikazni — vse bereš na sliki. In prijazna dominikanca izražata samostansko gostoljubnost. Zdi se, da čujemo opata v „Mutcu

osojskem govoriti z romarjem ob samostanskih vratih:

. . . Iz Rima si prispel,
In tu pri nas ostati, počiti bi se htel?
Le z manoj, mož pobožni! . . .

Saj se mora reči o vsakem samostanu:

Utrujeni popotnik in revež nikdar,
Zastonj ni potrkal ob duri.

Naravna resnica je na tej sliki tako lepo izražena, da v njej prvi hip takoj spoznamo velikega umetnika. Zraven pa še ona nepopisna preprostost, skromnost, katero je znal le fra Angelico svojim slikam vdahnuti! Nič ni prisiljenega, nič nenaravnega.

Jednake oblike je v istem samostanu druga slika: „K r i s t u s.“ Izveličar sedi; sklenil je roke; že hoče vstati in človeštvo blagosloviti.

Kako preprosta in vendar kako ganljiva je i ta slika! V Odrešeniku so tu čudovito lepo izražene vse lastnosti, katere o njem beremo. Po pravici pravi duhoviti St. Be i s s e l, brata Ivana odlični poznavalec in navdušeni častilec: „Resno in velečastno se družijo v tej sliki preprostost in velikost, lepota in ganljivost.“ Oziraje se ravno na le-ti opisani sliki, izrekel je sloveči estetik prof. F e r d. R o d o n i pomenljive besede, laskavo sodbo o samostanu sv. Marka: „Nelle mura di questo convento è impressa la monumentale storia dei più gloriosi tempi dell' arte fiorentina. L' Angelico chiude e riassume l' antica scuola toscana del risorgimento. Fra Giovanni è il pittore dell' idea. Grande e ornamento di questo bellissimo Cenobio, che illustrava colla sua dimora e coi suoi dipinti. (Na ozidju tega samostana je uprizorjena zgodovinsko slavna povestnica o najsijajnejših časih florenške umetnosti. Brat Angelico sklepa in otvarja staro šolo toskansko v dobi prerorenja. On je slikar idej. Velik je in dika tega prekrasnega samostana, katerega je proslavil s svojim bivanjem in s svojimi slikami.)“

To priznanje je opravičeno, ker celi samostan je Fra Angelico obdaril s prelepimi umotvori. Ni bilo sobe brez njegovega dela. Samostan je bil v nekaterih letih premenjen v slikarski muzej.

V prvem nadstropju na hodniku je dovršil čudno podobo, čudno po njeni lepoti, a čudno tudi po načinu njene zvršitve. „Marijino oznanjenje“ predočuje. V srednjem veku so ta prizor slikali navadno na pročelje ali nad velika vrata pri vhodu v cerkev, ker je prizor sam začetek, vhod v novi krščanski vek. Po laških običajih so ljudje večinoma zunaj sobe bivali, kakor je še pogostoma dandanes navada. Radi so v lopah pred sobami. Brat Ivan je tukaj Marijo Devico tudi tako vprizoril. Pod obokano lopo, obdano z jonskimi stebri sedi izvoljena Mati na preprostem stolčku pred svojo sobo. Angel je vstopil; vidi se, da se je ravno v trenutku zemlje dotaknil, zakaj perutnice so še dvignjene, na pol leteče iz sinjih nebeških višav. Slikar je posebno barve srečno zadel. Marijina obleka je rudeča, njeno ogrinjalo temnomodro, angelska obleka pa je svetlobela, a peruti se blestita v žarnem zlatu. Pred lopo je travnik, čegar zelena barva se z drugimi zliva v blagodejno harmonijo.

Ko angel Devico zagleda, pripogne koleno, položi roki na prsi in ponižno izgovori svoj rajski pozdrav: „Ave — češčena si, Marija!“ Obraz in vse njegovo kretanje pravi, da hoče nekaj vprašati. A ona se prikloni ter položi tudi roke na prsi; zdi se, da usta zašepečejo: „Zgôdi se mi po tvoji besedi!“

Ves prizor je tako jasen, da gledalcu ni potreba razlage. Brez dvoma je imel Angelico pri tej sliki besede Dantejeve v spominu (Purgat. X. 34 sq.):

L' angel, che venne in terra col decreto
Della molt' anni lagrimata pace,
Ch' aperse 'l ciel dal suo lungo divieto,
Dinanzi a noi pareva sì verace
Quivi intagliato in un atto soave
Che non sembiava immagine, che tace.
Giurato si saria, ch' ei dicesse: Ave;
Però ch' ivi era immaginata quella
Ch' ad aprir l' alto amor volse la chiave.
Ed avea in atto impressa esta favella:
Ecce ancilla Dei, sì propriamente
Come figura in cera si suggella.

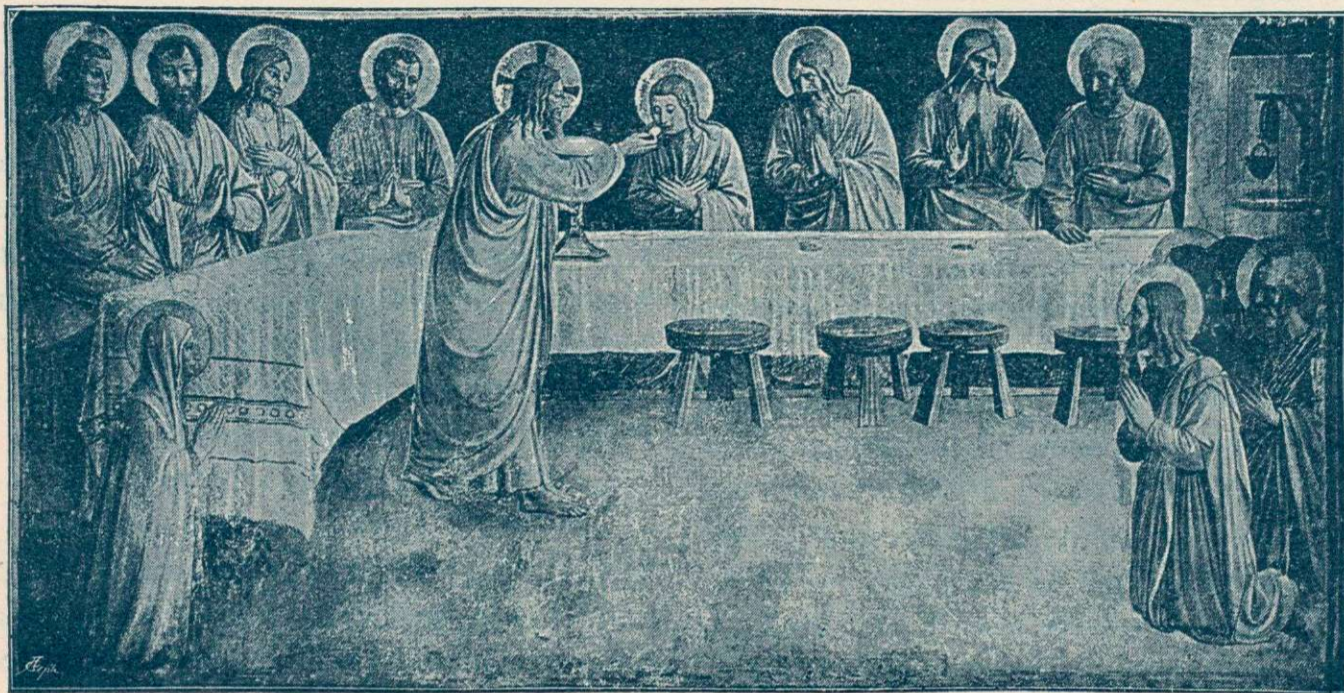
(Pred mano, angel stal je v svitu jasnem
Nosèč iz neba ljudstvom odrešenje,
Ki v večnem sije blagru njim in časnem,
Odkar izrekel Devi je češčenje.)

Neskončno lepa njega je podoba,
 Živ človek je in ne mrtvo kamenje;
 Obseva bajno rajska ga svetloba
 In „Ave“ pozdravlja že šepeče
 Ter ves prizor nebes obda miloba;
 Pred njim pa, polna nadnaravne sreče,
 Ponižno klanja se devic Kraljica
 In „Dekla sem Gospoda“ tiho reče.)

Razven mnogih drugih slik v samostanu je še omeniti „Zadnja večerja“. Jednako snov obdeluje tudi Leonardo da Vinci v znani sliki v Milanu. A kolik razloček v zvršitvi!

Leonardo je vprizoril trenutek, ko je Jezus s težkim srcem in s pikro otožnostjo dejal: „Nekdo izmed vas me bo izdal.“ Kdo je ta? Vsi so prestrašeni. Nezaupno se spogledujejo. Sem li jaz? Ti? Je li oni? Dramatična je Leonardova slika.

Čisto drugače predočuje brat Ivan isto snov. On je pač učenec ljubezni. Zato je iz zadnje večerje posnel tisti trenutek, v katerem se ljubezen Gospodova kaže naj-sijajnejše: pri obhajanju učencev.

Slikal *Fra Angelico*.

Zadnja večerja.

Obhajilo je tukaj kaj preprosto! Tudi Marija kleči pred mizo ter čaka sv. obhajila iz rok svojega Sina. Jezus obhaja ravno Janeza, katerega je najbolj ljubil med apostoli, ta slika bodi torej i spomin te njune ljubezni. Judeža je brat Ivan skoraj popolnoma skrnil, samo glava se mu nekoliko vidi, kleči zadaj za onimi tremi učenci na desni strani omizja.

Angelico je bil blag, plemenit človek, vzorno dobrosrčen. Vse, kar nas zabolí in v srce rani, naj izgine po njegovem mnenju s prizorišča.

Čudno se komu utegne zdeti, zakaj je tudi Marija pri zadnji večerji in sv. obha-

jilu. To seveda ni zgodovinsko resnično. A Angelico nam ni hotel slikati zgodovinske resnice, ampak je izrazil čustva, katera naj bi nas prevevala pri sv. obhajilu. Naj bi se ob tej sliki dali poučiti oni, ki zahtevajo tudi za slikarstvo samo golo resnico.

Ideja, glavna misel v tej sliki je torej jako lepa, izdelava pa je nekako slabotna. Brez dvoma Fra Angelico sam slike ni dovršil, temveč je podal samo načrt, a dovršili so jo njegovi učenci, ki v slikarstvu še niso bili posebno vajeni in izurjeni.

(Dalje.)

Nekaj domačih nazorov o vremenu.

(Spisal prof. dr. Simon Šubic.)

Na kmetih je stara navada — morebiti ne kaj mlajša kakor človeštvo — prerokovati vreme po marsikaterih znamenjih in prikazkih. V sedanjosti ga prerokuje kmet po „Pratiki“ in po svetnikih, po nebu in po zvezdah, po solncu in po zarji, po živalih in po zeliščih, pa tudi po drugih rečeh, n. pr. po potenju kamenja itd.

Na pol iz norčije, na pol iz nevednosti se je nekdam obregnil omikanec naših dnij proti strokovnjaku, rekoč: „Zakaj si neki učenjaki toliko belite glave z uganjevanjem, kako bo vreme? Na kmete pojdite, tam zveste, tam se učite, kako se pozve, kaj bo jutri z vremenom!“

In resno je mož pristavil in dejal: „Nikar ne zaničujte vremenske vednosti preprostega kmeta! Mislite, da kmet ne gleda na vetrove? Že imena, katera daje vetrovom bistri Slovenec, pričajo, da jim pripoznava poseben vpliv do lepega in grdega vremena. Po zemljepisnih krajih jih imenuje in po njihovem vremenskem značaju, ko pravi temu „sever“, onemu „burjo“, in razločuje „suho“ in „mokro burjo“. „Krivca“ tudi pozna in „gorenjca“; kmet pozna „suh veter“, ki veje iz severo-vshoda, pozna pa tudi „mokri jug“, ki izvira iz jugo-zahoda.“

„Dokler jeden sam veter veje“, tako smo čuli večkrat kmeta, „tedaj pride le malokdaj kaj dežja: ko se pa tepeta v oblakih dva nasprotna vetrova, tedaj prinese oni, ki zmaga, svoje vreme. V meglah je drug veter, pri tleh drug: dokler se ne spoprime, ne pokaže se, čegavo bo vreme. Jug“, je nadaljeval kmet dalje, „je navlekel veliko mokrine iz tržaškega morja, zapodil je proti naši dolini celo čedo meglá; sedaj mu je pa nad dolino stopil ‚krivec‘ nasproti, sekata se, dež bo!“

Recite vi, ki poznate naše prejšnje razlaganje vetrovnih vplivov, ali se ne razodeva v teh besedah preprostega kmeta nekako slutnje vpliva, ki ga ima do vremena

vrtenje vetrov? Pa tudi učinek vetrov presoja kmet prav po zemljepisnih krajih, le da reče kratko in odločno: „Dež bo, zakaj danes se sliši zvonjenje z ‚Bukovega vrha‘ ali ‚od Filipa in Jakopa‘.“

Da ne govorimo na drobno, omenimo le mimogredé, kako korenita imena ima kmet tudi za nekatere meglene podobe. Mrenaste meglice pozna, veljajo mu za „deževno cvetje“; pa tudi nedolžna „jagnjeta“ vidi, ki se pasó po nebu, ko se mu dež ponuja: drugikrat pa pravi: „Danes se pasejo na miru, ne bo dežja.“

Ker je kmetovalec želel pozvedeti, kakšno vreme pride, ali bo ugodno kmetovanju ali ne, ali bo lepo ali slabo vreme trajalo v prihodnjih dneh in tednih ali ne, rodilo se je v teku dolgih časov nekaj posebnih pregovorov.

N. pr.: Če na svetih 40 mučenikov dan gré dež, dežuje potem celih 40 dnij. Če je pa ta dan vreme lepo, bo leto rodovitno — dobra letina.

Ako na sv. Medarda dan solnce sije, je potem lepo 30 dnij; če pa gre dež, je 30 dnij slabo vreme.

Če na sv. Neže dan solnce sije, pride še tak sneg, da vse špranje zamede.

Če jug pred Svečnico buči, pa po Svečnici molči.

Če pred sv. Jurijem grmi, bo še kaj snega. Če je okoli sv. Florijana dosti vlage v zraku, okrepčava dež mlado zelenjad. Ljudje pa pravijo: Golida je prepolna, sv. Florijan izliva iz nje srečenosne kapljice po zemlji.

Vinogradniki trdé: Če na sv. Urbana, vinskega patrona, dan dežuje, ni nič prida za vinske gorice; če sije solnce, so pa veseli.

Če na sv. Marjete dan dežuje, dežuje tako, da otava prej splesne, kakor se posuši.

Če se o sv. Dioniziju pripeti kaka nezgodna izpremema vremena, bo deževalo in prišla bo zgodnja zima.

Če na s v. Martina dan solnce sije, pade v treh dneh sneg.

Tega ni tajiti, da se včasih med letom bistremu opazovalcu odkriva nekaj korenin prihodnjega vremena. Posebno o solnčnih prestopih, kadar se solnce hitro približuje zemlji, kakor v začetku pomladi, v jeseni, ko se solnce zopet hitro odmakuje: v takih dobah se utegne pokazati značaj prihodnjega vremena.

„A vse to je prazno ugibanje“, poreče učenjak, ki je navajen le strogega preiskovanja in poskušanja. — Bodisi, kakor praviš, a nekakega poskušanja vendar-le ne moreš odreči tudi kmetu ne, če poslušáš njegove sledeče misli in sklepe.

Ali morebiti ni kmet tudi marljivo opazoval in primerjal učinkov večkratne prikazni, predno je posnel po svoji izkušnji posledek, ki se glasi:

Če se prikažejo tri solnca, je v dveh dneh dež.

Kadar so zvezde prav goste, je tudi kmalu dež.

Kadar sploh suhe skale postajajo mokre, ali kadar izpreminjajo svojo barvo, tedaj pride dež.

Ko pastirji na pašnjah v kaki sicer suhi dolinici zagledajo, da luža izstopi, bode v štirindvajsetih urah dež.

Zarja po zimi zvečer na tankih meglicah pomenja, da pride skoraj drug sneg. Ako pa zarja zvečer prav živo porudeči debele megle, pride drugi dan veter.

Če se pri solnčnem vshodu obzarjena megla hitro posuši in gine, tedaj je rad dež; če se pa zorna megla počasi razide in mine, nadejati se je lepega dné.

Kdor oceni brez predsodka te kratke vzglede, spozna, da kmetiškemu opazovanju vremena ne manjka toliko, kakor trdé tisti zaničevalci, ki vohajo na kmetih povsodi le prazne šege. Takim veččakom vremenoslovja, ki se ravnajo le po telegrafskih vremenskih poročilih, utegnili bi se primeriti, da bi kmet, ki stoji tikoma njih na dvorišču pred kupom gnojá, s svojim nosom bolje vedel razsoditi, kaj bo z vremenom, kot njihova zapoznela sporočila po telegrafu.

Kar kmetu manjka, to so učenostne vezi med izkušnjami in posameznimi pozvedbami. Tedaj bi kmet bistre glave kakor jih je dovolj med Slovenci, kmet, ki je le toliko hodil v šolo, da razume prvotnih par slik našega prejšnjega spisa, utegnil s pomočjo teh slik in razlaganja predstaviti svoje opazovanje in izkušnje na trdno in veljavno podnožje.

Na ta način bi si kmet pomagal, da bi mu ne bilo treba iskati vremena v zapeljivi „Pratiki“!

Slično kakor v preprostih šegah in pregovorih išče kmet po vseh deželah ključa do prihodnjega vremena tudi v „Pratiki“, češ, „Pratiko“ dajejo na dan poštenjaki-učenjaki, ti morajo vedeti, kaj bo z vremenom! Posebno po „stoletni Pratici“ se zelo ravnajo ljudje na kmetih pa tudi po mestih — nikar ne tajimo, kar je res! In če jih nje lažnivo — hočem reči: ugibajoče naznanjevanje prihodnjega vremena stokrat goljufa — „Pratika“ ne izgubi nikdar pri njih svoje vremenske veljave.

Kakor širokoustno govoré Nemci o prosveti svojega naroda, vendar so tudi njihovi „Kalendri“ napolnjeni s praznim prerokovanjem „stoletne Pratique“. Dejal bi, da razven svetega Pisma ni nobene knjige, ki bi se bila ljudstvu bolje prikupila kot M. Knauerjeva „vedno veljavna hišna Pratika“ ali po njegovem naslovu: „Calendarium economicum practicum perpetuum.“

Po prejšnjih astroloških pratikah, ki so jih dajali na svetlo pred njim Colerus, Rutilio, Benincasa i. dr. je Bamberški opat M. Knauer zvršil svojo večno pratiko okoli srede sedemnajstega stoletja. Razven imenovanih knjig je porabil tudi, kar mu je prišlo do ušes med ljudstvom ohranjenih, od starih časov podedovanih mislij o vremenu.

M. Knauer nikakor ni mislil na širši svet, na občinstvo, ko je sestavljal svojo večno pratiko, namenil je svoj poduk le oskrbniku samostanskega zemljišča. Po tej pratiki naj bi bil oskrbnik spoznaval, kakega vremena je pričakovati, da bo vedel s pridom urejevati dela po polju in po lesih. M. Knauer sam pravi: „Po tej pratiki je mogoče s pravim

pridom opravljati dela po polju in po vinogradih; mogoče je spoznati slaba leta ter ogibati se prihodnje slabe letine in lakote.

Osnoval je pa M. Knauer svojo pratiko prav po starih astroloških vražah, katere prisvajajo zvezdam in dušam rajnkih zemljanov gotove vplive do človeškega življenja in do dogodeb prirodnih.

Sedanji omikani svet po Evropi in drugod se vendar še ni iznebil praznih astroloških mislij, saj v pratikah in koledarjih stoji takoj na prvi strani temeljiti uk starodavnih astrologov: vsakemu letu odloči koledar jednega planetov za vladarja; zdaj n. pr. Solnce, drugič Marta, Saturna, Jupitra, Merkurja, Venero in pa tudi Luno.

M. Knauer ima v svoji pratiki celo 312 jednako veljavnih letnih vladarjev. To se je zdelo Krištofu Hellwigu preveč ter si je leta 1701 izbral izmed njih samo 100 letnih vladarjev. Torej je prav za prav Krištof Hellwig vpeljal „stoletno Pratiko“. Pri tem predelovanju je pa Hellwig zmešal vso štrenjo vremenskega naznanjevanja, zakaj Knauerjeve lastne, po robu knjige pristavljene vremenske pozvedbe je razglasil Hellwig za prerokovano stoletno vreme.

Učenjakom se gnusi, da bi pitali ljudstvo s takimi zmotami, a železna srajca stare navade je tako trdna, da so še celo probujajoče besede duhovitega J. Keplerja odletele kakor bob ob steni.

Književnost.

Slovenska književnost.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. S štirimi slikami. 8. zvezek. Uredil in založil Janez Ev. Zoré. V Ljubljani. Tiskala Katol. Tiskarna. 1898. Cena 30 kr. — „Ko pomlad cvetoča pride“, tedaj se vzbudé srca v novo življenje, tedaj se oglasé novi srčni glasi. Za mladino so se oglasili „Pomladni glasi“, nabrani v sicer mali, a lični knjižici tudi letos uprav za piruhe. Naj bi vzbudili tudi lepih, blažilnih čustev v „spomladnih srcih“. Tako lepega in prikupljivega, zabavnega in poučnega berila — kdo bi ne privoščil ljubi slovenski mladini? In le-tej tudi letos, v osmič že, posvečujejo ljubljanski bogoslovci svoje skromno delo, a gotovo ne zadnje v vrsti mladinskih del. „Mladina“, ki je vajena slastnih romanov, bo pomilovalno odložila knjižico. Naj bi jo rajša prebrala — prav vso. Zato bo pa tisti, ki ima še dobro, nepokvarjeno srce, s tem večjim zanimanjem bral, in gotovo mu ne bo ostalo srce prazno, — naj že prebere sličico iz življenja sv. Stanislava, ali o stanovitosti zamorske deklice Marije Mabube. Veselo se bo spominjal „preteklih“ dnij ob „slikah mladih dnij“, sočutje pa se mu bo vzbudilo ob sliki iz mestnega življenja „Ivanka“. „Za vero in denar“, prizor iz življenja kristijanov-mučencev, izvabi ti solzo v oči. Ta ljubezen do vere, ta stanovitnost v njej — in celó pri triletнем dečku! In na drugi strani: ta ostudna nehvaležnost in izdajalstvo, ta grozovita neobčutnost in neusmiljenost! „Ta je postavljen v padec in v vstajenje!“ Kako resnično se je izpolnila in se izpolnjuje ta beseda. „Sv. Germana“

je mala igrice s petjem v treh dejanjih. „Mala“ res — ali zala in prikupljiva po vsebini in obliki. Med vsem tem pa lepe „legende“ o cveticah, kakor bi te cvetice hotele posebej še okrasiti šopek v vezani besedi, katerega so zvili pripovedovalci v nevezani. S kratka: lična knjižica blažilne vsebine v lepem jeziku in pisana z gorkim srcem. Krasé jo še štiri slike, katerih druga, „Velikonočni blagoslov“, ti utegne vzbuditi tudi željo, da bi bil resnica. — Na str. 20. je pač neljuba tiskovna pomota v letni številki 1577 mesto 1567. Ali bi ne kazalo mesto „znabiti“ rabiti „morebiti“? (Str. 106.) — H koncu: naj bi se knjiga razprodajala in brala, kakor je z vnemo pisana za mladino! *M. B—c.*

Hrvaška književnost.

Knjige „Maticе Hrvatske“ za leto 1897.

Hrvatske narodne pjesme. Odio prvi. Junačke pjesme. Knjiga druga. Uredio Dr. Stjepan Bosanac. Velika osmerka. Str. 455. Cena za člane 1 gld. 50 kr. Knjižarska cena 2 gld. 50 kr.

Veliko zaslugo si je pridobila „Matica Hrvatska“ z nabiranjem narodnega pesništva. Že lansko leto je priobčila veliko (82) narodnih pesmij, in letos podaje svojim členom prav lepo in dobro urejeno zbirko narodnih pesmij o slavnem in imenitnem junaku vseh Jugoslovanov, o Kraljeviću Marku. — Objavljenih je v tej drugi knjigi 72 narodnih pesmij, katere štejejo nič manj nego 11.845 stihov. V dodatku (str. 321—447) se nahajajo različne in jednake

celotne pesmi, deloma pa tudi odlomki različnih zbiralcev. Pri vsaki pesmi je zabeležen kraj ali mesto, kjer se je pesem pevala, in ime zbiralca ali vir, katerega je urednik porabil. Želeti bi tudi bilo, da bi bil dodan mal slovarček manj znanih besed tudi za Hrvate. H koncu je še pristavljen popis zbiralcev in mest ali krajev, kjer so se pesmi pevale.

Res častitati moramo „Matici Hrvatski“ za veliki uspeh pri tem delu. Pa obžalovati moramo tudi, zakaj se ni ozirala pri tako imenitnem junaku tudi na druge vire in podala nam tako celotno in kritično delo o „Kraljeviću Marku“. Ako bi „Matica Hrvatska“ navêdla vse nahajajoče se kajkavske, čakavske in štokavske pesmi o tem junaku, imeli bi Jugoslovani največji in najlepši pesmotvor, katerega premore narodna poezija; in tako bi tudi Jugoslovani, kakor imajo Grki svojo Iliado in Odisejo, Španci svojega Cida, Nemci svoj Nibelungenlied, Rusi boj Igora proti Polovcom, imeli svoj junaški epos o kraljeviću Marku.

Slišimo, kaj o tem pravi Bodjanski! „Mi smo uverjeni, da bi človek s pravim pesniškim občutjem in bistrim duhom iz po priliki nabranih zgodovinskih pesmij Srbov in tudi Malorusov lahko sestavil sistematično celo, kakoršno nam kaže Iliada, da bi mogel tedaj sestaviti svojo slovansko Iliado. Za predmet Iliade bi mogel služiti boj Srbov s Turki za neodvisnost, predmet Iliade Ukrajinske slični boj Kozakov s Poljaki; početek prve bi bila nesrečna bitka na Kosovem polju, druge pa bitka pri Pjatkji (ali pak umor Piodkova, drugače Serpjaga imenovanega, u Levovu); iz rodbinskih virov bi se mogla napraviti slovanska Odiseja.“

Kraljeviča Marka ne popevajo samo Srbi, nego tudi Hrvati, Bolgarji, Slovenci in Albanezi, in gledé na to ni narodni junak samo Srbov, ampak tudi drugih na balkanskem polotoku bivajočih Slovanov.

Sicer pa mora vsakdo reči o tem velikem delu, da je prekrasna knjiga, prava častna knjiga za hrvaški narod.

O. H. Šalamun.

Spomenica petdesetгодиšnjice Hercegovske Franjevačke Redodržave. — Uredio o. fra Radoslav Glavaš, franjevac. Mostar 1897. Veliki 8°. Str. 222, knjižara Pacher i Kisić. Cena 1 gld. 50 kr. Dobiva se pri gospodu pisatelju. — L. 1896. ostane v spominu in v zgodovini hercegovskih katoličanov zaznamovano z neizbrisnimi črkami. Oo. franjevci so namreč slavili petdesetletnico, kar imajo samostalno provincijo — prej so bili združeni z bosansko — in sicer dné 22. in 23. mal. srp. na Širokembregu, 26. malega srpana pa v Mostaru.

Imenovana slovesnost pa ni bila le „franjevačka“, temveč „narodna“, zakaj trditi se sme, da so se te

slovesnosti udeležili vsi katoličani v Hercegovini, ako ne osebno, vsaj gotovo v duhu. Komur je znano, da so bili oo. franjevci vernemu ljudstvu dolgo dobo 400 let, v kateri je zdihovalo pod težkim jarmom krutega osmanskega samosilnika, kot uboga, od vsega zapuščena in vseh človeških pravic oropana „raja“: jedini učitelji, branitelji, dobrotniki in tolažniki v dušnih i telesnih potrebah, ki so mu vzdržavali in oživljali vero v Boga, vplivali in netili upanje v boljšo bodočnost, ki so delili z ljudstvom „kruh in solze“, ž njim se bojevali (zoper nasilnika) za „križ sveti i slobodu zlatnu“, on bo lahko umel neomejeno udanost in nepopisno ljubezen te „raje“ do franjevcev.

Zato je prihitelo ljudstvo tudi v velikem številu iz cele Hercegovine na Širokibreg in v Mostar, da bi se sedaj, ko mu je prisvetila vsaj zarja svobode in malo prosteje diše, s svojimi ljubljenimi franjevci radovalo, kakor je prej ž njimi plakalo.

Knjiga je krasno opremljena, tako, da je dostojna „spomenica“ petdesetletnice. Krasi jo sedem slik: odkritje spomenika na Širokembregu, udeleženci slavnosti, samostan v Mostaru, škofje: Barišić, Kraljević i Buconjić i redovnik Bakula.

Za uvod ima dva „pripjeva k jubilarnoj proslavi“. Nato pa nam o. Radoslav kaj spretno riše: od str. 19—59 kratek „osvrt na osnutak hercegovske redodržave“, od str. 59—63 „hrcegovski fr. čuvodržavnici“ od l. 1852.—1896. (vseh je 12, med njimi sedanji škof Buconjić), od str. 65—96 franj. samostani v Hercegovini (Širokibreg, Mostar i Humac), od str. 97—110 fr. župnije, ustanovljene od l. 1844. do 1896. (vseh je 22 s približno 100.000 katoličanov).

Nato sledi od str. 112—158 petnajst životopisov najzaslužnejših redovnikov (med temi treh škofov: Barišić, Kraljević i Buconjić) in književno delovanje franjevcev v zadnjih 50 letih od str. 159.—167. Prostor od strani 167—222. pa zavzema jako mikaven opis proslave 50 letnice na Širokembregu in v Mostaru.

To je kratek posnetek krasne „Spomenice“, katera je na čast prezaslužnemu redu, gospodu pisatelju kakor tudi tiskarni. Mi Slovenci bi pač želeli, da bi bil „osvrt na osnutak fr. redodržave“ malo bolj obširen, ker nas zanima, kako se je našim bratom po krvi in veri v preteklosti godilo. Sicer pa „kar še ni, še lahko se zgodi“. Velecenjeni gospod pisatelj še lahko zastavi svoje spretno pero, da nam podá nekako zgodovino „katoliške „raje“ v Hercegovini (znabiti tudi v Bosni).

Izobraženi Slovenci bodo „Spomenico“ z zanimanjem čitali; ako se zgodi, sem dosegel namen teh vrstic.

R. M.

Gospod *Miladin*. Ni Vi, gosp. Miladin, ni ljubi bralci, upamo, ne zamerijo, če denemo pesmice, katere smo dobili v porabo, pod „kritični mikroskop“. Ne, kakor da bi hoteli gospoda pesnika žaliti, porečemo morda kako bolj zasoljeno. Poučiti Vas in Vaše vrste „sotrudnike“ želimo, ki se ukvarjajo, ali kakor nekdo sam o sebi piše, „štulijo“ s pesnikovanjem. Vzeli smo „na paragraf“ uprav Vaše tri pesmi, ker niso tako prazne mislij, pač pa precēj slabih — barv. Da se par enakozložnih vrstic vrsti druga za drugo z nekako soglasnim (rimanim) koncem, dragi prijatelj, to še ni pesem! Pred vsem pomnite, da treba pesniku trezne logike. Drugače se lahko zgodi, da kdo hoče videti „visoko“ goro, kjer mu je pokopana mati, drugemu, da pritiska kdo na srce križ, ki visi na steni, ali da tretjemu . . . pa kdo bi vse naštel! Zato treba najpreje ustvariti si v duši sliko, katero hoče z besedami slikati, in paziti, da je ne pokvari s kako nelogično potezo, ko jo slika na papir. Nadalje pa (in to zopet ponavljamo, kar smo že rekli v listnici) je glavno pravilo to, kar je naš pesnik-prvak izrekel v oni vrsti, katero si menda lahko zapomnite: „Naj pesem umetna, Naj merjena bo, Nikdar ni prijetna, Ak' žali uho!“ — Nekateri se jako malo menijo za to; ko bereš take-le izdelke, ne veš, ali bi se jezil ali smejal. Toda čemu toliko učiti! Sotrudniki „Dom in sveta“ so tudi njegovi naročniki pa — i bralci! Lanskega leta je pa isti „Dom in svet“ prinašal „Cvetje s polja modroslovskega“ in sicer z namenom, da bi poučil bralce svoje. Zato opozarjamo pesnike na str. 738. lanskega letnika. Pesniki, ki nam pošiljajo svoje „proizvode“ ali kakor jeden pravi: „nekaj neznatnih in pohabljenih rim“, seveda mislijo, Bog zna kako nedosežno lepo so zapeli. Da so se — vsaj nekateri — prav mnogo trudili pri „pesnikovanju“, verjamemo. Ker vsakemu se ne izlivajo verzi kar tako na lahko, kakor Juniju Palmotiču n. pr., o katerem čitamo v današnji številki. Pa tudi ta je popravljal in popravljaj, da je bilo delo dovršeno. Zato svetujemo in prosimo, naj tudi tisti, ki morebiti hoče, da donese „Dom in svet“ v dežel proizvod njegovega duha, malo dnij počaka, da se vsaj črnilo na papirju posuši do dobra, potem naj prečita še in še opili, kolikor more. Saj se večkrat v kaki listnici bere: „Vaše pesmi bi trebalo še opiliti; morali smo opiliti; ko bi se drugače izrazili itd.“ Ali pa naj uredništvo res vse opili in olika in popravi in prenaredi — potem pa zapiše: „Popotnik“ — zložil „Miladin“ in jednako? Prav zato Vaše tri pesmi zapišemo tu v listnico brez piljenja in brez glajenja, da vidi vsakdo njih pravo in prvotno ceno, ne pa popravo uredniško. Torej prva:

Popotnik.

Popotnik potujem od mesta, vasi
In vidim vse krasno, kar srce želi;
Jaz vidim različne naróde, povsod
Znan jezik, naj pridem i v takšen še kot.

A srce pa moje miru mi ne dá,
Kjerkoli jaz hodim, pač nisem domá.
Če slednjič mi srce bo prišlo na dom,
Resnično tedaj zadovoljen še bom.

Ko ste sedaj prebrali še jedenkrat, ali ste že zadovoljni z njo? Mera — o njej ni nič hudega reči. Rime, hm! bi še bile, da, dasi „povsod“ pa „kot“ ni posebno dobro. Tudi misel — ni slaba, če hočete: poetična je. A izdelava! Poglejte prvo vrsto: „Popotnik potujem od mesta, vasi“ . . . i kam pa? V mestu mu ni všeč, v vasi ne: kam torej? Morebiti ste hoteli reči sk o z i mesta, vasi: a rekli niste. In ko tako od mesta in vasi gre . . . „vidim vse krasno, kar srce želi.“ Kaj je hotel pesnik-popotnik tu reči? Nič in vse! Ker vse, kar se vidi — krasno ni, in vse, kar srce želi — se ne vidi! Morebiti bo pa povedal, kaj vidi. „Jaz vidim različne narode.“ Ta jaz je menda v nasprotje z „različnimi narodi“, „povsod Znan jezik, naj pridem i v takšen še kot.“ Qui potest, bolje, qui vult capere, capiat. V vsakem kotu zna jezik, pa še „v takšnem kotu“! . . . Ko bi le vedeli, v kakšnem vidi različen narod ali cele narode, in „zna jezik“! Mladi prijatelj, tu ni reda, ni jasnosti. Pa potujmo še dalje v pesmici. „A srce pa moje miru mi ne dá.“ Prvič: ta-le „pa“, čisto ljubljanski „aber“; potreben je pa bil zavoljo daktila. Drugič: da mu miru ne dá srce! I no: v kakšnem kotu bi že bilo; toda „v takšen še kot“ če pride, je to drugače. „Kjerkoli jaz hodim, pač nisem doma.“ Lahko razumljivo, ker dom je po navadi le jeden: in če hodi od mest in od vasij, tam pač ni doma. „Če slednjič mi srce bo prišlo na dom“ . . . „prijatli, sporočal, pisal vam bom“ — nam je nehoté prišlo v spomin. „Resnično tedaj zadovoljen še bom.“ Menda je morala izostati besedica „le“: še le bom; če je pa bil že poprej resnično zadovoljen, bi res želeli, da se kmalu vrne in nadalje uživa mirno srečo v zadovoljnosti, ne pa nemir „v še takšnem kotu“. — Morebiti smo malce nagajivi. Nič ne škodi, samo da Vas to ne užali, marveč vspodbudi, da bode pazili drugič na misel celokupno in na stavke ter besede posamezno. Ali hočete vedeti, kako bi se opevala Vaša poetiška misel? Vzemite prvo dobro „berilo“ ljudske šole, pa poiščite ondi tisto Popotnikovo . . . „Popotnik pridem čez goro“ itd. Uprav Vaše misli — a ne Vaše besede, ne čustva. In če znate morebiti ono preprosto melodijo k tej pesmi, kakor smo jo peli otroci že, pa jo zapojete s srcem . . . kaka bo potem sodba Vaša o pesmi Svoji?

Druga pesem je „N e b ó“. Povedati hoče, kako da je krasno zvezdnato nebo, — da se na njem žaré zvezdice kakor biseri ob solnčnem svitu —, pa to je že v preddvoru nebes! Kaka lepota šele je in mora biti tam, kjer biva Bog, in se kaže Izvoljencem! Ali ni res lepa ta misel? Pa kako jo je izrazil pesnik. Poglejmo!

N e b ó.

Ves strmeč pogledam gori
Na neskonč'n nebá obok;
Zvezdic neizmerni kori
Milo zro na zemlji krog.

O, največja ti lepóta!
Káko krasen zvezd je kor
Svetlih lučic teh krasota
Diči že nebes preddvor!

Kakor biseri žarijo
V jasnem solnčnem svitu se,
Lučice nebes gorijo,
Kot vklanjali Oči se.

Kako krasno mora biti
Gori v raji svetem še,
Večno tam se veseliti,
Kaže Bog zvoljenim se!

Sedaj pa na „sito“! „Ko strmeč pogledam gori Na neskonč'n neba obok“ ... mislil bi človek, kaj ga je tako strmečega naredilo, da pogleda na nebo in kaj bo, kadar gori pogleda. „Zvezdic neizmerni kori Milo zró na zemlje krog.“ Na, sedaj pa imaš! Ko si pogledal ti gori, pa zro zvezde m i l o nate doli. Je-li to logično? Dalje: na neskonč'n neba obok. Z apostrofom in o apostrofu se ne bomo prepirali. Če ga ni v pesmi, gotovo ga ne pogrešimo. Morebiti bi vse te besede porabili (če se ne dá drugače povedati) tako-le: „Na neba neskončni obok“, kar bi naredilo elizijo, ki je pa dovoljena. O „korih“ zvezdic se nam zdi, da nismo še slišali, pa naj bi to še bilo: a dobro se ne rimajo z „gori“. — V drugi kitici je pa obojen stih jako preprost, celo preprost druge vrstice s četrto. Pa je tudi primer preveč: kakor biseri ob solncu žarijo, tako gorijo „lučice nebes“ — kot bi se klanjale Očetu. Gore — kot bi se klanjale — je pač slabo povedano. In pa še „vklanjale“ — in tukaj tako prisiljenemu „Oči“!

Tretja kitica se začinja z o! To bo pač iz srca! „Največa ti lepota.“ Katera? Največja lepota je pač le Bog sam. Saj je že poprej primerno lepoto našel zvezdam, ko jih primerja biserom. Torej dvoje največjih, in nadalje vendar tudi še pové, da je to le v „preddvoru“, za njim je še vse drugače! Mimogredé smo se spotaknili nad: kôr — preddvôr . . . Pa pasti ni treba ravno ob tem. — „Kako krasno mora biti, Gori v raji svetem še“ — hočete reči, kakor še le lepo mora tam biti v raju. Zakaj? „Večno tam se veseliti, Kaže Bog zvoljenim si.“ Bog je gotovo vesel, če ga vidijo in gledajo izvoljeni, ali veselje je ravno izvoljenim, ker jim je Bog obilno plačilo, ko ga gledajo. In naposled še in se ne vem, če je Vam samemu bilo po godu rimano: no, ostati je morala, kaj ne? „Zvoljénim“ — je-li to blagoglasno? „Minljivost“ je ime tretji pesmici, ki se tako-le glasi:

Minljivost.

Tam ob robu hriba sveti In leskeče zvezda se, Zadnje svoje žarke meče Čez dolfne in vrhé.	Tak izgine mlado lice, Tak izgine žar očij, Tak življenje tvoje mine, Preminí — in več ga ni!
--	--

Kmalu zgine pa očesu In utone za goró Več je ni med zvezdicami, Več ne vidi je oko:	Smrt bo prišla neizprosna, Bo s svetá pobrala te, Zginil bodeš med prijat'lji; V črni grob te polože.
--	--

I če se že ob „robu hriba“ sveti in leskeče, pač malo več žarkov „meče“ čez doline in vrhe. Žarke meče — hm! nekako nemško bi še šlo — slovensko se glasi malo poetično. Druga kitica — je tako prazna! V vseh štirih vrsticah niste povedali drugega, kakor, da je šla zvezda za goro. Čemu: „zgine očesu, utone za goro (pred je bila še pri robu hriba), je ni več in oko je ne vidi več“? Štirikrat isto! Bralec verjame precej v prvič, ker ni drugače mogoče, če je poprej metala svoje zadnje žarke. Ravno tako to v tretji kitici zatrjuje in ponavlja v zadnji, četrti, obakrat po štirikrat, da se bo tebi, bralec, jednako godilo. „Izgine mlado lice, izgine žar očij, mine življenje, premini — in ga več ni (na! tu je celó petkrat povedano), smrt bo prišla, pobrala te bo, zginil boš, položé te v grob“! To je grozno! Tolažba bi bila jedina ta, da morebiti „med prijat'lji“ izgine in se kako med njimi skrije . . . pa ne: „V črni grob te položé“ — če med nje zgineš. Še eno dve o rimi: „zvezda se — in vrhe“; „pobrala te — položé“, dobri prijatelj, g. Miladin! To pač ne sodi v pesem, zakaj sami morate obstati, da take rime niso dobre. Sicer podoba, cela primera ni dobra: Zvezda, ki se skrije za goro, pa človek, ki mora umreti; no da! primera bi bila v tem, da oba „zgineta“. Toda o minljivosti nam druge stvari bolje in glasneje govore v stvarstvu.

Tako bi bili torej te „proizvode“ preresetali in pogledali jim prav do dna. Morebiti bi se dalo še kaj reči. Ali naj bo dovolj! Marljivosti in večje pazljivosti, pa hotenja in učenja treba, da olikate svoje zmožnosti, o katerih danes še ne sodimo.

I. K. kmeč. dekle v Št. V. n. Lj. „Dom in Svet“ rad prinaša narodno blago že zato, da se ohrani, kar v ljudstvu še živi, pa tudi, da se ta in oni spodbudi, naj pazi in zapiše, če mu je prilika kaj tacega slišati in dobiti. Zato nas je Vaše pisemce oveselilo, in hočemo natisniti tu poslane tri „pesmice“ z dopisom Vašim vred:

Spoštovani gospod Urednik! Večkrat je že „Dom in Svet“ prinesel stare in bol priproste pesmi, kakoršne se še nahajajo med priprostim narodom. Tudi meni je prišlo na misel, da nas je še kot otroke učila peti, prav stare pesmi, sosedova teta in nam je pravila, da so jih včasih v cerkvah peli. Če bi bile dobre za „Dom in Svet“, Vam jih tukaj podam.

Ena pošta j' prišla od nebes, Da boš moral dat' življenje čez. Rajtengo dat' večnemu Bogu, Usmilnemu Jezusu.	V mladih letih sem bil vesel, Vse sorte špase sem počel. Večkrat brvežno sem grešil, Pokore nisem stril.
---	---

Kako bom rajtengo dajal, K' sem se zmeram pokore bal? Zmeram odlašal za naprej. Oh, kaj bo z manoj zdej!	Odlašal sem, sej sem še mlad, Bom delov pokoro, ko bom star. Bog Oče hoče to imet, Da moram zdej umret.
---	--

Delaj pokoro, mlad kristjan,
Dokler je dan.
Bo prišla noč, boš moral umret'
In v črno zemljo jet'.

(Dalje.)